

**Ioannis De Lvgo Hispalensis, Societatis Iesv, S. R. E. Tit.
S. Balbinæ Presbyteri Cardinalis, Dispvtationes
Scholasticæ, Et Morales De Virtvte Fidei Divinæ**

Lugo, Juan de

Lugduni, 1656

III. Quando, & quomodo possit, vel debeat coniux à coniuge hæresim
lapsi.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-81031](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-81031)

An Parochus huiusmodi matrimonio, vbi Parochi præsentia
necessaria est ad matrimonij valorem, an absque
peccato possit assistere. Distinguendum est; nam
in locis, vbi prohibito Ecclesiastica non est in
vsl, & matrimonium hoc fieri solet sine dispensatione
Pontificis, matrimonium illud licet fieri
aliquando poterit, quando de iure naturæ diximus
non esse illicitum; & tunc Parochus licet
assistit, cum cooperetur, & assistat auctui, qui lici-
tè fieri potest. Nec obstat, quod vnu ex contra-
hentibus indignè accipiat sacramentum, quia
Parochus illud non consert, nec est minister, sed
assistit, sicut testis lege requisitus, vel sicut nota-
rius, quo casu posse, & debere assistere, licet con-
stet notoriè de peccato contrahentis, dixi, & ex-
pliicu latius dicit, *disp. 8. de sacram. scđ. 13.* In lo-
cis vero, vbi hæresis est impedimentum matrimo-
nij ex lege Ecclesiastica ibi adhuc non deroga-
ita, maior est difficultas. Et quidem P. Serarius
in *disculo opusculo cap. 3. num. 21.* & *sequentibus*,
generaliter docet peccare Parochum, nisi hæreticus
promittat conuersionem, quia cooperatur pec-
cato contrahentium, reddendo eos habiles sua
præsentia ad valide contrahendum, quando non
posunt lictè contrahere, & quia finit hæreti-
cum missa assistere, & benedictiones nuptiales
recipere, & sacram communionem.

37

Hanc Serarij sententiam latè impugnat Pontius
in *dicto Appenae cap. 9. §. 1. num. 4.* & *sequentibus*: quia hoc argumentum aqüè proba-
ret de testibus, qui sua præsentia reddunt habiles
contrahentes ad valide contrahendum: & quia
Parochus assistit solum ut testis qualificatus
actui de se indifferenter, quem hæreticus posset
lictè facere promittendo conuersionem. Facetur
tamen, Episcopum ex officio teneri, ad impe-
diendum ne ea matrimonia illiè fiant; quod si
impedire non possit, non peccare ea tolerando.
Quod vero attinet ad benedictiones nuptiales,
dicit posse sine illis matrimonium celebrari; at-
que ideo non opus erit, quod Parochus coram
hæretico celebret missam, vel cum eo in sacris
ritibus communiceret.

38

Ego aliter sentio in hoc casu, iuxta ea, quæ la-
tiū dixi, *dicta disp. 8. de sacramenis scđ. 13.*
num. 206. & *sequentibus*, vbi explicui differen-
tiam esse inter contrahentes matrimonium in
statu peccati, vel cum excommunicatione (qui-
bus licet potest Parochus assistere, quia non est
index qui debet inquirere de ipsorum statu, nec
ministrat illis sacramentum, sed assistit ut testis)
& inter eos qui contrahunt cum impedimentoo
sue dirimenti, siue impedito, quæ impedimenta
Parochus ex officio debet inquirere, & iis stanti-
bus non debet assistere; ut si constaret de spon-
saliibus contractis cum aliis, de voto, vel aliis si-
milibus. Ad hoc enim debet præmittere denun-
tiationes, ut impedimenta, si quæ sunt, mani-
festentur, & quando de iis constat matrimonium
impedit, tanquam publicus Ecclesiæ minister,
qui ius habet, & obligationem, ut curer, con-
tractus hos non nisi juxta Ecclesiæ leges fieri.
Cum ergo hæresis sit impedimentum ex lege Ec-
clesiastica, quando de ea constat, etiam hæreti-
cus conuersionem promittat, requiritur dispen-
satio, vbi lex illa non est vsl derogata; atque
ideo sine dispensatione Parochus non potest
procedere ad præstandam auctoritatem, & assi-
stendum matrimonio, sicut nec posset, quod de
nuntiationes sine Ordinarij consensu omissoe sunt.

Rationem autem differentiam inter excommuni-
cationem, & statum peccati, & inter haec alia im-
pedimenta propria matrimonij, vt concreta
est, reddidi, & explicui latè loco citato, vbi vi-
deri potest. Quod vero attinet ad benedictiones
nuptiales iam diximus *supra disp. 14. scđ. 5. §. 5.*
dubitatio 4. non peccare Parochum celebran-
tem coram hæretico non denuntiato, & cum lo-
lemniter benedicente, Encharistam tamen ei-
negare debet, atque etiam in publico; si hæresis
est publica, sicut culibus publico peccari nega-
di est etiam in publico perenti de quo dixi latè
disp. 8. de sacramentis scđ. 10. & 11.

Dubitatur ultimò Pontius *dicto cap. 9. §. 1.* de
intentione requisita ad hoc matrimonium validè de
celebrandum, viderur enim ea fæpè deficere ex
parte coniugis hæretici, cum hæretici putent ma-
trimonium non esse sacramentum, atque adeo fæc-
tum non habeant intentionem recipiendi, vel facien-
di sacramentum. Aliquando etiam potest matrimo-
nium posse ex causa adulterii, vel ob alias
causas dissolui, etiam quod vinculum, quare
non videantur habere intentionem contrahendi
matrimonium omnino indissolubile, sed dissol-
ibile, quod non erit verum matrimonium. De hoc
tamen defectu intentionis, & quando ex eo ca-
pice matrimonium céleri possit inuale factum,
dixi etiam latius *dicta disp. 8. de sacramentis in ge-
nere scđ. 8.* nec oportet nunc ea repetere.

SECTIO III.

*Quando, & quomodo posse, vel debet
coniux a coniuge hæretico di-
uertere.*

Diximus de obligatione non contrahendi
matrimonium cum hæreticis: nunc dicen-
dum est postquam iam contractum est, an sit ob-
ligatio, vel faltem facultas separandi se per di-
uortium à coniuge hæretico. Supponendum est
matrimonium illud inter baptizatos contractum,
non dissolui posse quod vinculum, etiam alter-
ter corum hæreticus sit. Cuius contrarium sen-
tissime Cælestinus III. in *decretali quadam*, quæ
iam nunc non exstat, fatetur Bellarminus *tom. 1.*
lib. 4. de Romano Pontifice cap. 14. quem Cæ-
lestinus tacito nomine refert Innocentius III. in
cap. Quanto de diuortiis, vbi dicit, matrimonij
vinculum per hæresim subfrequentem non dis-
solui licet contrarium quidam eius predecessor
serficerit. Cæterum ut notauit idem Bellarminus
ibi, neuter aliquid definitum, sed solum propriam
sententiam significauit. Nunc tamen res haec iam
est omnino certa ex Tridentino *scđ. 24. 5. de ma-*
trimonio his verbis: *si quis dixerit proper hæ-
resim, aut molestem cohabitationem, aut effectum
abfentiam a coniuge dissolvi posse matrimonij vin-
culum, anathema sit: nam sicut adulterio carna-
le non dat causam sufficiemt ad vinculi dis-
solutionem, sed ad separationem, & diuortium,*
sic nec hæresis, vel qualibet alia culpa nodum
illum indissolubilem soluere potest.

Non defuerunt qui dicent, potuisse faltem
Ecclesiæ in pœnam hæresis statuere, vt vincu-
lum ipsum dissoluitur per lapsum coniugis in
hæresim, newpe Hostiensis, Ioan. Andras, &
Bunellus, quos afferit Thomas Sanchez *lib. 10.*

de matrim. dis. 15. num. 7. quia putant ex potestate eiusdem Ecclesiae provenire, ut per conversionem coniugis ad fidem, altero in infidelity manente, matrimonium etiam consummatum dirimi possit. Hæc tamen sententia loquendo de matrimonio consummato inter baptizatos inito est omnino falsa, & ab omnibus recitur, & videri possunt Sanchez loco citato, Bellarm. lib. 1. de matrim. cap. 15. & Hurtado in presenti dis. 7. 6. §. 188. & sequenti.

42 Quæstio ergo prima est, an possit ob causam hæretis alter coniux ab altero diuertere, & separari manente integro matrimonij vinculo. Hæretici aliqui nostri temporis reprehendunt, quod Ecclesia ob alias causas præter fornicationem permittat separari coniuges quoad thorum, & habitationem contra id quod Christus dixit Matth. 5. *Ego autem dico vobis, quia omnis, qui dimisitrix vxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari, & qui dimisitrix duxerit, adulterat.* Quod idem iterum dixit Matth. 19. *Veritas tamen Catholica est, posse alias esse causas legitimas præter fornicationem ad diuortium, quod definitum est in Tridentino. fess. 24. can. 8. his verbis: si quis dixerit Ecclesiam errare, cum ob multas causas separationem inter coniuges quoad thorum, seu quoad cohabitationem, ad certum, incertum tempus fieri posse decernit, anathema sit.* Idem constat ex cap. *Quanto*, de diuortiis, & ex cap. *litteras*, in fine, & cap. *transmissæ*, de restit. spoliar. & cap. 1. ut lite non contexit. & aliis, in quibus ob alias causas separatio quoad habitationem decernitur.

43 Ad illa vero verba Christi Domini plures responsiones affertuntur, quæ videri possunt apud Bellarm. dicto lib. 1. de matrim. cap. 14. & Sanchez dicta dis. 15. num. 2. Quibus omissois: breuiter dico, Christum loquutum de separatione, seu diuortio perpetuo, & quod fiat auctoritate propria dimittentis, sine consensu coniugis dimisitrix: si enim utrumque consensit, & non sit incontinentia periculum, non est dubium, quod separari ad inuicem possint, ut castè vivant. Porro loqui de diuortio perpetuo constat ex textu: nam illo cap. 5. præmiserat vsum repudij illis verbis: *dilectum est autem, quicunque dimisitrix vxorem suam, det ei libellum repudij.* Quam permissionem abrogare volens subiicit: *Ego autem dico vobis, quia omnis, qui dimisitrix vxorem suam, excepta fornicationis causa, &c.* Repudium autem non erat, nisi ad separationem perpetuam, ut constat: hanc ergo dicit non posse fieri; nisi ex causa adulterii. Idem constat clarius ex dicto cap. 19. vbi Pharisæi interrogauerunt, si licet homini dimittere vxorem suam, quacunque ex causa? nempe dimissione perpetua, ut ipsius statim explicatur virgines: *quid ergo Moyses mandauit dare libellum repudij, & dimittere?* nam libellus repudij non erat nisi ad perpetuam separationem, & de hac dimissione respondit: *quoniam Moyses ad diuinitatem cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras; ab initio autem non fuit sic.* Dico autem vobis, quia quicunque dimisitrix vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit mœchatur, & qui dimissam duxerit mœchatur. Vbi constat de eadem dimissione perpetua sermonem esse, qua scilicet uxori apparere possit iam libera, ut altetri nubetur. Ex quibus etiam constat, loquutum Christum de dimittent propria auctoritate: nam repudij libellus dabatur à

Card. de Lugo de virtute Fidei diuina.

viro auctoritate propria, & ideo ipse dicebatur vxorem dimittere, quod non dicitur proprie, quando à superiori separantur.

Non ergo opponitur definitio Tridentini huic Christi doctrinæ: fatemur enim non posse coniugem propria auctoritate dimittere coniugem in perpetuum, nisi ex causa fornicationis: nam ex quacunque alia causa dimittat, siue ob hæresim, siue ob leuitiam coniugis, siue ob aliam causam, non potest in perpetuum dimittere, sed ad tempus, quandiu causa durat, qua cessante, debet ad coniugem redire. Quamvis autem interueniente Ecclesiæ iudicio, & sententia, possit à coniuge hæretico diuortio legitimo in perpetuum diuertere, ut videbimus; tunc tamen non dimittit ipse auctoritate propria, sed Ecclesia inter alias penas priuat hæreticum iure, quod habebat, ad cohabitationem, & thorum cum coniuge, & consequenter absoluit coniugem ab obligatione, & debito. Sic etiam puniri coniugem ob copulam cum consanguineis coniugis, & priuat eum iure ad petendum debitum coniugale, absoluuntque alterum coniugem ab obligatione reddendi, prout possit bonis alius, & vita ipsa in penam priuare. In quo casu non dicitur coniux ipse dimittere coniugem hæreticum, nec sit contra verba Christianorum austertus se ipsum à potestate coniugis, sed austertus ab Ecclesia. Sicut licet sit verum in vniuersum loquendo, quod subditus teneat obediens dominum, verum tamen est, quod excusat, quando dominus ob delictum priuat ut iudice iure præcipendi. Seruus etiam non potest dimittere dominum, & tamen si dominus per sententiam priuatur potestate in fernos, poterit seruus eum dimittere, & sic in aliis: nam per has propositiones vniuersales solum significatur, quod ipsi propria auctoritate non possint repudiare, aut dimittere, cum quo stat, quod per potestatem superiori possint consequenter liberari: nemo enim negabit, quod saltem Deus possit liberare coniugem ab ea obligatione cohabitandi, quo casu iam poterit coniugem relinquere sine causa fornicationis, non tamen propria auctoritate, sed superioris, qua non tam dimittit, quam educitur superioris auctoritate, in cuius voluntate continetur voluntas subditi, atque ideo iam non operatur inuitu coniuge, sed consentiente voluntate sua contenta voluntate superioris.

Hoc supposito, queritur secundum, an propria auctoritate possit coniux Catholicus ab hæretico non respicente discedere. Respondeo affirmativè ex communi omnium sententia, quos refert & sequitur Sanchez dicta dis. 15. num. 6. ab hæretico & colligitur clare ex cap. de illa, de diuortiis, vbi non repudiat discedere. Verbanus III. sic ait, de illa, que vivo suo labore in hæresim, ipsius confortum sine iudicio Ecclesia declinavit, videtur nobis, quod maliter (maxime) ea intentione discessit, ut lapsus in hæresim tadio pariter, & confusione affectus se ab errore suo converteret ei cum reuersus fuerit, eft redenda. Vbi discessus approbatur, & sustinetur, quandiu vir non respicit. Ratio autem est, quia quantumvis verbis explicitis coniux hæreticus non pertrahat coniugem ad hæresim, ipsa tamen familiaritate, & consuetudine multum ei nocere potest & semper est periculum pertrahendi. Quamvis enim propter alia peccata mortalia, vel propter censuras etiam non sit dimittendus coniux, ut cum aliis facetur Sanchez vbi supra num. 12. hoc tamen peculiare est in hæreticis,

FF f 2 quorum

quorum consortium vitandum esse ab omnibus indifferenter moner Paulus ad Titum 3. dicens, *hereticum hominem, post unam, & secundam correctionem denita.* Vnde coniux scienter contrahens matrimonium cum heretico, vel cohabitans habet contra se iam aliquam heresis presumptionem, ut docet Farinacius de *heresi quaest.* 190. num. 50. & vxor receperans virum hereticum, ut presumptionem euadat, & ne tanquam fautorum hereticorum puniatur, probare debet se non causa heresis, sed affectu maritali eum receperisse, ut docet idem Farinacius ibi *quaest.* 182. num. 150. & sequenti. Imo volunt aliqui, non solum posse sed debere coniugem diuertere à coniuge heretico, quos refert, & sequitur Sanch. *vbi supra num. 5.* Hoc tamen si vniuersaliter intellegatur, nimis durum est, quia sapientia damnata ex separatione sequi possunt, ut tenetur coniux Catholicus non discedere, sed ad ea damnata videntia subire aliquod proprium ex coniunctu cum heretico, quod cum diuina gratia superare potest, v.g. si filii paruuli relinquendi sint sub cura, & educatione parentis heretici, quorum spirituali saluti parens Catholicus consulere debet, ut notauit Hurtado *dicta disputationis.* 76. n. 225. Aliquando etiam, licet non tencatur manere, potest tamen ex separatione tale damnum pati, ut excusetur à separatione. *Quod commune est in aliis materiis,* in quibus agitur de vitando periculo etiam proximo alicuius peccati: potest enim contingere, & sèpè contingit, ut propter graue damnum possit aliquis manere in periculo, & occasione peccandi, licet aliquando melius, & laudabiliter faceret eam deservendo. Quod ergo in aliis materiis contingit, potest facilè in hac etiam contingere. Nam potest coniux Catholicus pendere ab heretico, quod necessaria ad sustentationem iuxta sui status conditionem; potest etiam grauer ferre, quod cogendus si castè viuere, & ab omni coniugij copula abstineret, & alia eiusmodi, que quidem, licet possit laudabiliter contemnere, & tolerare, ut tutius deceret, & longius ab omni heresis periculo, non videretur tamen semper ad hoc sub peccato graui cogendus, ut significat idem Hurtado *vbi supra* §. 224.

46. Quidam tertius an postquam coniux hereticus emendatus est, debet Catholicus ad eum reconiux heretico, & eum recipere. Concedunt omnes, quantum emendatus est, debeat Catholicus hunc nondum statum mutauit per transitum ad reum ad eum ligione: quando verò est non est integra, ne redire, & eum gant aliqui, quos afferit Sanchez dicta *disputationis.* 15. n. recipere?

14. quia adulterio emendatus non debet recipi ab innocentie, qui ab eo recelit, etiam si emendatus. Hoc tamen exemplum probaret etiam Sanchez statum non mutasset; nam adulterio non debet recipi post emendationem ab innocentie, qui adhuc statum non mutauit. Quare communis, & vera sententia Doctorum, quos afferit, & sequitur Sanchez *vbi num. 13.* vniuersaliter afferit debere recipi hereticum emendatum à coniuge Catholicum, qui propria auctoritate discesserat, ut constat ex cap. finali, de conversione conjugatorum, cuius haec sunt verba: *mulier, quae in fide remansit, potest nolente viro, qui ab infidelitate reuerteretur, propter quam ab ea fuerat iudicata Ecclesia separata, ad religionem liberè connubare.* Vbi requiri sententia diuotij ab Ecclesia ante proposita, ut post viri penitentiam viror possit ad re-

ligionem transire, & clarius idem colligitur ex cap. de illa de diuotij: cuius haec sunt verba: *De illa, qua à viro suo labente in heresim, ipsius consortium sine iudicio Ecclesia declinavit, videtur nobis, quod mulier ei, cum reuersus fuerit, ut reddenda: quae etiam si reuersi noluerit compellatur: si vero iudicata Ecclesia ab ea recessit, ut recipiendum cum nullatenus dicimus compellendum.* Vbi vniuersaliter dicitur reddenda viro, nulla facta differentia inter eam, quae iam transierat, vel non transierat ad religionem. Vnde inferat idem Sanchez ibi, professionem ante factam non praejudicare viro, sed praeiudicare vxori, ut non possit debitum coniugale petere, sed solum reddere, nec possit mortuo viro aliud matrimonium contraherere, ut in simili deciditur in c. *quidam & cap. plater.* de conversione conjugatorum, quod idem dicendum est, si coniux Catholicus sacram ordinem illo medio tépore suscepisset. Differentia vero inter adulterum, & hereticum constabit ex dictis.

Quando vero coniux Catholicus praecedente Ecclesia iudicio discessit, an post hereticum emendationem debeat eum recipere, non est eadem Doctorum sententia. Aliqui enim primò dicunt *Si causa* *Catholicon* *praecedente* *Ecclesiasticis* *dictis,* *an ratione* *in iudicio* *emendationis* *est ratio,* *Prima facta* *vniuersaliter* *habetur.* Alii dicunt, ut matrimonium ab heretico, quos afferit Sanchez *vbi supra num. 16.* fundamentum sumitur ex verbis Innocentij III. in cap. *quanto,* de diuotij, *vbi postquam respondebit coniugem Catholicum, non posse* *viuente heretico aliud matrimonium inire,* *quia matrimonium inter baptizatos initum est omnino indissolubile, atque hoc pacto impeditus* *fraus multorum, qui heresim simularent, ut matrimonia sibi ingratii dissoluerent, & facta secundo matrimonio ab heretico resiliuntur postea addidit haec verba: Per hanc ipsam responsonem illa solutio* *quaestio: virum ad eum, qui ab heresim, vel in fidelitate reuerteretur, is qui permanuit in fide redire cogatur.* Videtur enim sensus ex antecedentibus esse, quod cogendus sit reuerti, ne detur anla ha-
refum simulandi ad celebrandum diuortium.

Ab hac sententia parum distat alij, qui tunc *Seconda facta* *secundum* dicunt non esse cogendum Catholicum ut redeat, quando hereticus non vnius, sed plurium heretorum damnatus fuerat, & iterati criminis: quo casu potest biennio expectare, ad veram emendationem probandum, qua comprobata debet ad eum redire: non vero bene comprobata poterit ad religionem, vel factos ordines transire ita Henricus lib. 2. de matrimonio cap. 17. num. 6. ibi alios afferit, non tamen factis ad eum mentem, ut notauit Sanchez *vbi supra num. 17.* qui bene aduertit huius secundæ sententiae nullum apparet fundamentum.

Tertia sententia docet, debere coniugem Catholicum ad coniugem emendatum redire, etiam si iudicium Ecclesia præcesserit, nisi velit ad religionem transire. Hanc tenent plurimi, quos afferit idem Sanchez *vbi num. 18.* qui tam valde probabilem indicat, siue etiam probabilem putat Hurtado, *dicta disputationis* 76. §. 194. Hoc enim pacto conciliari videntur dicta illorum trium Pontificum, non quia ut aliqui volunt posteriores correxerint statuta priorum, sed absque villa correctione: Nam Gregorius IX. in dicto cap. *mulier,* de conversione conjugatorum dixit, quod viror Catholicum separata iudicatio Ecclesia possit ad religionem transire, etiam si coniux ad haec redire. Urbanus III. in dicto cap. de illis dixit solum separata iudicatio Ecclesia non esse

compellendam ad virum conuersum redire, quia nimur non poterat prohiberi ab ingressu religionis, ad quam habebat ius. Denique Innocentius III. in dicto cap. quanto qui mediis fuit inter Urbanum III. qui praecesserat, & Gregorium IX. qui postea subsequutus fuit, neutri contradixit, sed solum significauit in genere esse compellendam, ut rediret ad virum, non tamen vetuit religionis ingressum. Melius meo iudicio probari posset hac sententia, quia in dubio iis, que spectant ad ius positum, standum est decretis posterioribus: cum ergo Gregorius IX. fuerit ultimus, & ipse in dicto cap. mulier expressè dixerit posse vxorem transire ad religionem, quando iudicis Ecclesiae ab heretico discessit, huic standum erit, etiam si Innocentius III. contrarium antea significasset. Rursus licet Urbanus III. in dicto cap. de illa vniuersaliter significasset, non esse vxorem illam cogendam redire ad virum, quando iudicis Ecclesiae ab heresim ab eo discessit: cum tamen postea Innocentius III. in dicto cap. quanto vniuersaliter etiam contrarium significauerit, huic standum erit, nisi in calu postea a Gregorio IX. excepto de ingressu religionis.

49 Quarta sententia satis communis, quam perspicuum, & verisimilam esse dicit Basilius Pontius lib. 9. de matrim. cap. 3. 2. num. 3. quae docet, quavis coniux propria auctoritate discedens, debeat ad coniugem conuersum redire; secus tamen si iudicis Ecclesiae interueniente, & hoc sius velit religionem ingredi, sive in seculo separatus remanere. Hanc tenent plures antiquiores, & recentiores Theologi, & Canonistæ, quos referit, & sequitur Sanchez dicta diff. 15. num. 19. Hurtado vbi supra §. 201. & alij, quae etiam mihi magis placet.

Probatur primò quia legum correctio, quantum fieri potest, vitanda est, nec facile credendum Pontifices illos toties breui tempore in hoc puncto diuersa statuisse. Difficil autem est tentata terria sententia, eos ita conciliare, ut idem omnes fenserint. Si enim contendas Innocentium, & Gregorium extra vnum casum religionis, voluisse vxorem redire debet ad virum, ab heresi conuersum, non apparet, quomodo non reuocauerint facultatem vniuersalem ab Urbano III. commemoratam, ut mulier, que praecedente iudicio Ecclesiae ab heretico discesserat, nunquam compelleretur ad ipsum etiam ad fidem conuersum reuerti, nec ipsum ad se venientem recipere, vbi ex contextu aperte constat non loqui de ea, que vellet religionem ingredi, sed quæ nollet in domum suam virum ab heresi conuersum, & reuertentem recipere.

Quod vero posteriores Pontifices non intendunt moderari, aut ex parte reuocare facultatem ab Urbano III. commemoratam, & assertam diuortij perpetui: probari potest secundo, quia si hoc intendisset Innocentius III. in dicto cap. quanto, sicut ibi meminit decretalis Cœlestini Antiquæ, cuius sententia dicit se dissentire quod ad dissolutionem vinculi: sic etiam meminisset Decretalis Urbani III. declarantis facultatem generalem ad diuortium perpetuum, quam facultatem maiori ex parte reuocare valebat. Quod tamen Innocentius non fecit, nec verbum de illa doctrina apposuit, sed verbis generalibus dixit, ex principio positis colligi posse, quid dicendum de recipiendo heretico conuerso à con-

Card. de Lugo de viritate Fidei dinica.

51 iuge fideli, quæ verba non sufficerent ad reuocanda decreta prædecessorum expresa, ut constat ex praxi, qua eiusmodi decreta non per consequentias, sed formaliter, & expressè reuocari solent. Notandum obiter grauis lapsus Rebelli de obligari. inst. 2. part. lib. 2. quæst. 18. sect. 4. in principio, vbi dicit Auctorem illius capituli quanto, fuisse Alexandrum III. qui prior fuit Urbano III. & ideo decretum Alexandri declaratum fuisse postea ab Urbano III. in dicto c. de illa errauit ergo putans Auctorem fuisse Alexandrum III. cum fuerit Innocentius III. posterior Urbano III. & ex illo errore conclusiones falsas intulit in explicanda horum Pontificum mente.

Tertiò probari potest ratione, quia reuocatio illa in eo sensu non esset rationi satis consona: nam relicta esset coniugi Catholicæ facultas ad id quod plus, & difficilius esset, & ablata esset ad id, quod minus, & facilius erat: nimur esset ablata facultas ad viuendum seorsim à coniuge in domo separata, & relicta esset ad mutandum statum per professionem religiosam, quod multò plus est; Nam coniux habens copulam cum consanguineis sui coniugis priuatus iure petendi debitum, atque adeo coniux potest ei non reddere, sed thorum separare: non tamen potest ingredi religionem sine consensu coniugis, aut nisi coniux etiam statum mutet. Et certè in casu nostro multò plus præiudicat coniugi heretico conuerso, quod eo in iure possit coniux Catholicus religionem profiteri, quam quod possit quoad thorum, & habitationem separari. Nam professione religiosa semel emissa, præcisa est omnis spes alteri coniugi, qui debet manere incapax alterius matrimonij, dum coniux religiosus vivit, & sine spe reconciliationis. Quando vero singuli in seculo seorsim manent, tempore potest esse spes reconciliationis, ad quam præmerendam, & obtinendam potest coniux conuersus continuò aspirare. Facilius ergo posset relinqui coniugi Catholicæ facultas ad manendum seorsim in seculo, quam ad præcidendam radicis spem totam suo coniugi per professionem religiosam.

Dicit aliquis, coniux etiam potest post matrimonium ratum, & non consummatum fieri religiosus, & tamen non potest manens in seculo separari à suo coniuge; non ergo mirum, quod hoc ipsum concederetur coniugi Catholicæ post iudicium Ecclesiae. Respondeo esse magnum discrimen: nam in primo casu per professionem religiosam, dissoluitur matrimonium quoad vinculum; quare facultas illa multò minus grauis est alteri coniugi, cum maneat liber ad contrahendum aliud matrimonium, quam si manente vinculo, posset fieri separatio quoad thorum eo in iure: non ergo datæ facultas ad aliquid plus, & ad difficilius, sed ad aliquid minus, & quod minus præiudicat alteri coniugi: at in casu nostro vinculum remaneret integrum, & ablata esset omnis spes coniugi conuerso obtinendæ reconciliationis quoad thorum, quod quidem multò magis durum esset ipsi, quam si coniux Catholicus remaneret in seculo separatus. Cum ergo tota haec facultas coniugis Catholicæ, sit in pœnam hereticæ, non esset ratio ni cōfōnum, quod mitigaretur haec pœna, quoad id, quod minus torquet, & relinqueretur quoad id, quod magis torquet: imo non solum relinqueretur, sed etiam augeretur pœna: si enim

FF 3 coniugis

coniux Catholicus non posset separari sine professione religiosa, eligeret sepius hanc professionem, ne ad coniugem cogeretur redire, quam tamen professionem non eligeret, si posset liberè in seculo separatus manere: quod totum redundaret in grauorem conuersi coniugis poenam, cui melius esset, quod Catholicus posset manere in seculo separatus, quam quod non posset, cum ex illa necessitate ad professionem religiosam priuaretur sepius coniux conuersus spe reconciliationis ad thorum, qua spe, & quidem satiis probabili posset interim suam solitudinem facilius tolerare.

53 Quartò probant aliqui, quia hac facultas universalis in coniuge Catholicο videtur fundata aliquo modo in iure, quatenus in iure fideis absoluuntur ab omni debito infidelitatis, & obsequij hæreticis damnatis debiti, vt confat ex capitulo, de hæreticis (non lib. 6. vi citat Sanchez vbi suprā, num. 19.) vbi omnes ab eiusmodi debitis ipso facto absoluuntur, sub qua generalitate videtur etiam hoc debitum comprehendendi. Hæc tamen fortasse non est ratio satis efficax.

Denique probati potest solutione fundamenti contrarij, quod totum defumebatur ex decreto Innocentij III. & Gregorij IX. super relatis. Et in primis Innocentius III. in dicto capitulo, non videtur contrarium assertus. Omnis autem solutionibus dicimus, Innocentium in illis verbis generalibus nullum determinasse, sed solum dixisse, posse ex doctrina a se ibi tradita decerni an coniux Catholicus redire cogatur ad coniugem ab infidelitate conuersum. Præmisserat enim contra Cælestini opinionem per hæretim non dissolu quoad vinculum matrimonium inter baptizatos celebratum, nec eos posse postea alia matrimonia inire: ex qua responsione dicit colligi, quid dicendum sit in ea quæstione, an coniugi conuerso reddenda sit vxor Catholicæ quod verissimum est. Nam ex illo principio, quod scilicet matrimonium indissoluble sit quoad vinculum, pender magna ex parte decisio huius quæstionis. Consequenter enim dicendum est, coniugem Catholicum non potuisse aliud matrimonium celebrare, sed vel redditum ad priorem coniugem, vel celibem mansurum. Rursus ex eodem principio sequitur, quod coniux Catholicus non potuit propria auctoritate in perpetuum discedere; cum enim maneat vinculum coniugij, tenetur cessante causa hæretis, ob quam potuit iuste discedere, redire ad coniugem conuersum. Cum hoc tamen stat, quod si non propria auctoritate, sed Ecclesia iudicio discessit, possit non redire, quia Ecclesia in poenam potuit iuste priuare hæreticum iure repetendi, & cogendi coniugem, sicut potest cum aitis grauioribus poenis punire; & sicut ob copulam cum consanguineis coniugis habitam, priuari perpetuè eum, stante etiam vinculo matrimonij, iure petendi debitum coniugale.

54 Vnde infertur primò ratio discriminis, cur discedens auctoritate propria tenetur postea redire ad coniugem conuersum, non verò qui iudicio Ecclesiæ discessit. Quia nimis discedens propria tenetum auctoritate propria vltis est iure natura ad viad coniugem tandem periculum imminentis ex consortio hæreticorum, tunc; quo pericolo cessante, cessat ius ad separationem verò qui iudicio Ecclesiæ, separatio est poena imposta ab Ecclesia,

quæ priuat hæreticum iure repetendi coniugem, poena autem non cessat etiam cessante peccato, sed adhuc post conversionem punitur iuste peccato ob hæretim præteritam.

Infertur Secundò, differentia inter adulterum, & hæreticum; nam coniux innocens discedens etiam propria auctoritate ab adultero, non cogitur ad eum etiam emendatum adulterum: Catholicus vero propria auctoritate discedens ab hæretico, tenetur redire ad ipsum conuersum, & emendatum. Ratio autem differentia, omisissi alii, hec est, quod hæretis solum dat ius separationis ratione periculi, quare cessante periculo cessat ius adulterium, verò non dat ius ratione periculi sed quia frangenti fidem fides seruari non debet; solum autem fieri non possit, quod adulterum fidem coniugi non violauerit, necesse est, quod maneat innocentia ius perpetuum ad non fernandam fidem in cohabitatione, & thoro promissum.

Hac tamen occasione queri potest quartus, an sicut Ecclesia potest hæretico conuerto, & emendato remittere postea poenas alias, quas presentiantur incurrit, sic etiam possit remittere hanc poenam atque adeo cogere Catholicum coniugem, vt ad ipsum redeat etiam iudicium Ecclesie præcesserit de separatione perpetua: de qua quæstione nihil apud Autores inuenio. Videlicet seruari autem ex proxime dictis sequi, quod possit hæretica poena remitti, & consequenter coniux Catholicus possit postea cogi ad coniugem conuersum redire, quia cum ex fe non habeat ius diuertendi in perpetuum, sed solum hæreticus priuat se iure repetendi coniugem in poenam sui delicti, consequens est, vt condonata hac poena, recuperet ius illud repetendi coniugem, atque adeo coniux Catholicus, non habeat exceptionem, qua excusat à reditu. Confirmatur potest, quia similiter propter copulam cum consanguineis coniugis priuari coniux incestuosis iure petendi debitum, & consequenter alter coniux potest ei petenti negare, & separare quod thorum: si tamen incestuosis dispensetur, vt possit petere, & condonetur ei poena illa, eo ipso alter coniux perditius negandi, & teneri petenti reddere debitum, vt fateretur Sanchez lib. 9. de matrim. Disp. 6. num. 10. Idem ergo erit in casu nostro condonata hæretico conuerto pena, que sola dabat ius coniugi Catholicæ negandi redditum ad coniugem post iudicium Ecclesie.

Aliunde tamen videtur non posse post iudicium Ecclesiæ condonari hanc poenam coniugij hæretico in præiudicium coniugis Catholicæ, qui iam videretur ius acquisitus ad diuortium perpetuum, nec videretur posse hoc ius semel acquisitum ab eo austeri. Ad quod est optimum exemplum in seruis hæreticis, qui in poenam domini, liberi sunt statim post declarationem hæretici à iudice factam: si verò postea beneficio Principis hæreticus conuersus in integrum restitutatur, & condonetur ei omnis pena, non ideo serui illi liberi iam facti redeunt ad pristinam seruitutem; quia libertas semel acquisita austeri non debet, vt cum Molina tom. 1. de Isf. disp. 40. Penna, & Simancas docet Thomas Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 14. numero 12. similiter ergo coniux Catholicus, qui liber sit ab obligatione cohabitationis, & thori post declarationem iudicis, non debet hæc libertate iam semel acquisita priuari, etiam si coniux in pristinum statum Principis beneficio restitutur, & Penna

penæ omnes ei condonentur. Ad quod potest etiam deferire exemplum filij, qui per hæresim patris iuridicè declaratam exit ab eius potestate fitque sui iuris: si autem pater postea Principis beneficio restitutus, & liberetur à penâ, non ideo filius debet recidere in patriam potestatem à qua semel liberatus fuerat.

Ego huic secunda parti magis assentior, cuius exempla aptiora, & similiora videntur. Ad exemplum verò in contrarium adducum illius, qui dispensatione obtenta potest debitum conjugale petere, & coniux debet ei reddere non obstante copula cum consanguineis suis præcedente, responderi potest differentiam esse, quod in eo casu impedimentum petendi debitum totum se tenet ex parte cōiugis incestuosi, qui ob affinitatem contractam impeditur à petenda copula, licet consequenter possit coniux innocens illam negare, cui quidem Ecclesia nullum ius concedit ad negandum, sed ipso facto, & ex natura tei, eo quod alter non habeat ius petendi, potest ei negari, quod sine iure perit. Impedimentum autem affinitatis etiam ante matrimonium contracta auferri bene potest ab Ecclesia per dispensationem in iusto etiam uno ex contrahentibus, quare non minus poterit auferri impedimentum affinitatis contracta post ipsum matrimonium, & consequenter auferuntur eius effectus, quorum unus erat, quod coniux innocens negare posset copulam, quæ sine viuere propter impedimentum non ablatum ab ipso petetur. At verò in casu nostro ius ad separationem, & diuortium perpetuum non consequenter, sed immediatè tribuitur coniugi Catholico ab Ecclesia in penam hæresis: sicut seruis concedunt immediatè libertas ob hæresim domini: neque enim illa libertas est effectus procedens ex aliquo impedimento tenente se ex parte domini, sed ex beneficio proprii seruis concessum in odiu domini, quod beneficium semel seruo concessum non potest ab eo in iusto auferri, similiter in casu nostro coniugi Catholico immediatè, & non consequenter conceditur facultas diuertendi in perpetuum, quæ facultas, & quasi libertas à debito cohabitationis, & thori semel ei concessa non potest ab eo in iusto auferri; quia id quod nostrum semel est, sine facto nostro auferri à nobis non potest, iuxta vulgarem iuris regulam.

Confirmatur, & explicatur primò hæc differentia exemplo excommunicationis, quæ priuat excommunicatum iure agendi in iudicio, atque ideo aduersarius potest cum exceptione repellere, vt constat ex cap. 1. de exceptionibus in 6. & tamen quia hæc facultas repellendi non cōceditur aduersario immediatè, sed est effectus natura sua consequens ex impedimento tenente se ex parte actoris, qui ob excommunicationem non habet ius agendi in iudicio; hinc fit vt in iusto aduersario possit totum illud impedimentum per absolutionem auferri, & consequenter aduersarius non habet amplius facultatem illum repellendi. Sic ergo se habet impedimentum ex copula illa incestuosa, quod totum se tener ex parte cōiugis incestuosi, & ideo potest in iusto altero coniugi innocentem auferri.

Confirmatur secundò quia impedimentum cōiugis incestuosi ex copula cum consanguineis cōiugis post matrimonium ortum non potest per conditionem cōiugis innocentis condonari, itaut postea possit coniux incestuosus liberè

debitum petere; sed debet per solam dispensationem auferri: cum tamen ius ad diuortium, quod coniux Catholico post iudicium Ecclesiæ habet, vt diuertat ab heretico etiam conuerso in perpetuum, possit per ipsius coniugis Catholici condonationem auferri. Quæ differentia oritur solùm ex eo quod impedimentum primum ita sit pena, vt non imponatur in fauorem coniugis innocentis, sed in meram penam incestuosi, licet consequenter innocens habeat facultatem negandi copulam; at verò ius ad diuortium ab heretico ita est pena, vt sit etiam fauor Catholico concessus, vt notavit Sanchez dicto lib. 10. disp. 15. num. 26. vbi obiter hanc nostram sententiam significauit dicens de hoc iure ad diuortium: *Vnde de ipso Catholico iuncto negavit id impedimentum tolli*: quia nimur fauor ei in immediatè concessus non potest ipso in iusto ab eo per dispensationem auferri.

Quaritur quintò, qualis Ecclesia sententia desideretur ad hoc ius diuortij perpetui, an scilicet sententia diuortij expressa, an verò sufficiat sententia declarans coniugem hæreticum, & an sufficiat sententia declarans fuisse hæreticum, an ius diuortij perpetui.

Prima sententia est Dufandi in 4. diff. 39. diff. *Prima sententia* *unica, propositione 13.* dicentis, sufficiat si hæreticus in absentia damnatur, & eius statua combatitur; fecus si per inquisitores reconciliatus sit. Ab hac sententia patrum distat Rebellus 2. part. de oblig. iustit. lib. 2. qnaest. 18. num. 5. & seqq. qui docet, si vxore directè agente ad reparacionem ob causam hæretis, lata sit ab Ecclesia sententia diuortij, non teneri postea vxorem ad recipiendum virum reconciliatum, & emendatam, si vxor velit ingredi religionem, iuxta id quod deciditur in dicto cap. de illa. Si verò non præcessit sententia directa diuortij, sed condemnatio hæretici, vt pertinacis, licet non sit improbabile, quod possit etiam tunc vxor religionem ingredi, verius tamen esse, viro postea reconciliato reddendam esse vxorem, saltem si non fecerit professionem in religione: si verò eam fecerit, possit in foro conscientiae vxorem non redire, in foro tamen externo reddendum esse viro resipiscienti, quoties sententia de diuortio non præcessit. Si verò vxor confit coniugem non esse emendatum, poterit, si damnum spirituale sibi ab eam confortio timat, ad eum non redire, quantumuis ab Ecclesia redire cogatur. Vnde tandem *sententia 3.* concludit, quando vit per sententiam declaratur fuisse hæreticus, sed iam nunc emendatus, & ideo publicè reconciliatur, cogendam esse vxorem in vitroque foro ad illum recipiendum, nec posse ingredi religionem & in vniuersum quoties diuortij sententia expressa, non præcessit, debere reddi vxorem viro resipiscienti: præcedente tamen diuortij sententia ob hæresim posse vxorem religionem ingredi: quod si velit in saeculo manere reddendum esse coniugi, quoties resipuerit. Hæc Rebellus loco citato.

Alij plures communiter docent, sufficere iudicium Ecclesiæ, quo declaratur coniux hæresim contraxisse, etiamsi specialiter non declarat, facultatem diuortij alteri coniugi competere, quo iudicio posito, etiamsi hæreticus resipiscens reconcilietur Ecclesia, coniux Catholico potest ad eum nunquam redire. Ita plures, quos afferuntur.

& sequitur Sanchez *dicta disp. 15. num. 20.* Basilius Pontius *dicto lib. 9. cap. 22. num. 3.* Hurtado *dicta disp. 7. 6. §. 206. & alij, quos afferunt.*

Probare vero sufficere, quod coniux declaratur ab Ecclesia hereticus, licet non declaretur impenitens, sed ob penitentiam ad reconciliacionem admittatur. Quia sicut alia poena hereticis imposita non requirunt impenitentiam, nec per penitentiam subsequentem auferuntur, sed incuruntur eo ipso, quod aliquis heresis damnerit; ita dicendum videtur de hac poena, ad quam decreta supra allegata nihil aliud pertinet, nisi ut coniux propter coniugis heresim iudicio Ecclesiae separetur, & eo ipso dicunt, non esse coniugi reddendum, postquam ad fidem reversus fuerit.

62

Obiectio 1.

Obiicit primò Rebellus *vbi supra num. 10. §. prima ratio*, quia iudices, & inquisitores, quando hereticum penitentem puniunt, non intendunt imponere hanc poenam perpetui diuortii, immo contendunt, ut a suo coniuge benevolè recipiatur, prout dicit in Lusitania fieri. Responderi posset, immo hinc posse argui coniugis Catholicum habere ius ad diuortium, siquidem contendunt iudices in gratiam penitentis ab eo impetrare, ne iure suo vratur, sed coniugem reconciliatum benevolè recipiat.

Obiectio 2.

Obiicit secundò *ibidem*, quia si Ecclesia hoc intenderet, separaret coniuges fideles, postquam infideles esse desierunt, atque adeo cessante iam omnino causa separationis, quod iniquum esse constat. Responderi posset ex decretis supra allegatis constare, quod Ecclesia in odium heresim concedere velit coniugi Catholicis ius, ut si iudicio Ecclesiae discessit, non redeat ad coniugem, etiam si convertatur ad fidem. Nec hoc iniquum est, quia sicut confiscationem bonorum, & alias poenas perpetuas sustinet hereticus, etiam si convertatur, & reconcilietur; potest etiam hanc poenam diuortij sustinere, praesertim cum haec possit a coniugi postea condonari, alia vero poena non ita facilè possint auferri. Est etiam congruentia ex parte coniugis Catholici, cui diuorum esset, si cogeretur postea ad coniugem infamem, & damnatum redire, ut apud eum manens fieret etiam particeps infamiae: quare merito hoc totum benevolentiae coniugis relinquitur.

63

Obiectio 3.

An ius diuortij competat heretico aduersus hereticum, de quo postea, casum esse non moralem, sed metaphysicum, cum nunquam haeretica fuerint intentata, nec quidem moraliter intentari posse, cum non pateat aditus ad coniugem carceratum, ut coniux liber hoc ei dicat, nec decessent alia mala, quibus posset eum deterrere ab ipso detegendo, etiam non possit innari diuortium.

64

Sensatio An-
doris circa
predicatio,

Vt tamen verum fatetur, mihi adhuc satis probabile est, sicut coniux non potest propria auctoritate recedere a coniuge, postquam iam est convertitus; sic nec posse petere diuortium iudicio Ecclesiae, nisi id petat, quando adhuc coniux est hereticus. Fato cum Sanchez, & aliis, diuortio

hoc semel concessum, non esse cogendum coningetur: puto tamen non posse peti nec dari hoc diuortium, nisi quando coniux in heresi, vel infidelitate adhuc manet. Nam decretum omnia supra adducta, ex quibus ius ad hoc diuortium, & eius perpetuitatem habemus, loquuntur planè de vxore, quæ a viro iudicio Ecclesia recessit ob heresim, in qua adhuc maritus permanebat. Sic loquitur Urbanus III. in dicto cap. de illa, supponit enim vxorem separatam iudicio Ecclesiae ab heretico, & video non esse illi reddendam, quando postea convertatur. Si ergo potest convertitur, atque hereticus adhuc erat tempore separantis; eodem modo loquitur Gregorius IX. in dicto cap. mulier, de conversione coniugorum, dum dicit, posse inire viro, quæ ab infidelitate reverterit, fieri religiosam vxorem; quæ antea ab eo fuerat iudicio Ecclesiae ob infidelitatem separata: fuit ergo separata ab infidelitate adhuc perseverantem tempore separations; siquidem postea sequuta fuit mariti conuersio. Nec habemus textum, in quo separatio concedenda dicatur ob heresim præteritam, quare non video, quo fundamento hanc penam adstruere possumus, quam nullo iure videmus induci, nisi duce adhuc coniugis infidelitate. Aliunde etiam concedenda viderentur absurdum aliquo, & contra totius Ecclesiae proximum: enim in Germania nunc duo coniuges heretici Ecclesiae reconciliantur, quis credat si vir triduo ante vxorem reconciliatus fuit posse postquam vxor etiam reconciliata est, petere diuortium ab ea, eo quod in heresi permanerit triduo post viri conuersonem. Hoc certè inauditum est, & merito petio illa irridetur. Non ergo sufficit heresim præteritam ad hoc diuortium intentandum, nec id viplam in iure inuenitur concepsum. Vnde merito hanc sententiam expresse tradiderunt Ioan. Andreas in dicto cap. finali de conuerso coningat. num. 2. & Anchranus *ibid. num. 4.*

Maior difficultas esse potest, an ad hoc diuortium perpetuum sufficiat sententia super criminem, quin explicè feratur super diuortio. Et quidem licet opinio supra adducta, quod sufficit sententia lata super crimen probabilis sit; mihi fateremur tamen magis placet, quod requiratur sententia prolatâ super ipso diuortio. Ratio autem est, quia quamvis poena aliqua sint, que vinculantur, & exequutioni mandentur, non sic necesse est quod Iudex eas poenas imponat, quia impotest sunt à lege, ita ut non sit in potestate iudicis eas impetrare, sed eo ipso quod Iudex condemnaret talis criminis poenam censentur imposita à lege iure ipso sine altera sententia; alia tamen sunt poenæ designatae quidem à lege, sed ita vtriquatur sententia iudicis eas poenas imponens, ut cum aliis probat, & explicat Thomas Sanchez lib. 2. in *De cal. cap. 22. num. 27.* vbi nota, prioris generis esse penam confiscationis bonorum, quando ipso facto, vel ipso iure per legem imponitur, iuxta id quod dicitur in cap. *cumsecondum leges de hereticis in sexto*, vbi ita statuitur: *confiscationis exequuntur non fiat*, donec sententia fuerit promulgata super crimen. Requiritur ergo, & sufficit sententia super crimen heresim, ut confiscationis pena exequutione mandetur, quamvis sententia nihil explicite de confiscatione dixisset. Quo supposito, verius videretur penam diuortij perpetui non esse prioris gene-

ris, sed posterioris, & requiri iudicis sententiam de ipso diuortio, ut possit contra haereticum exequutioni mandari. Nam decretis, ex quibus haec pena colligitur, sunt dictum caput, de illa, & dictum cap. mulier, in quibus si eorum verba considerentur, videtur exigi non solum iudicium Ecclesiae circa haeresim, sed etiam circa separatio nem, seu diuortium. Nam in dicto cap. de illa, Urbanus III. dixit reddendam esse viro conuersio vxorem, que sine iudicio Ecclesiae ab eis recef sit: & statim addit: Si vero iudicio Ecclesiae ab eo recef sit, ad recipiendum eum nullatenus dicimus compellendum. Quae verba intelligenda videntur in sensu formalis de iudicio Ecclesiae iudicantis possit recedere a viro: nam facere aliquid ex consilio, vel iudicio Petri, scilicet Petrum confusulisse, vel iudicasse ut fieret: recedere ergo iudicio Ecclesiae, et quod Ecclesiae iudicauerit possit recedere. Quem sensum magis explicitur Gregorius IX. in dicto cap. mulier, ubi sic articulatur, que in fide remansit, potest nolente viro, qui ab infidelitate renuntiatur, proper quam ab eo fuerat iudicio Ecclesiae separata, ad religionem liberè connolare. Vbi exigitur quod Ecclesiae ipsa lepatationem fecerit, quod propriè non sit, quando sola haeresis declaratur, nec in fine violentia, & improprietate possumt ea verba alium sensum admittere: Cum ergo non habeamus aliunde hanc penam diuortij perpetui, nisi ex iis decretis, in quibus tamen non exigitur sola sententia de crimine, ut factum fuerit circa peccatum confusio, sed iudicium de diuortio, & lepatatione, & nullem haec pena ipso facto, aut ipso iure lege aliqua imponatur, non est cur dicamus, sufficere sententiam de crimine, nec opus esse, quod a iudice Ecclesiastico sententia etiam diuortij proferatur.

Quæri tamen potest sexto, an coniux possit
hoc diuornitum perpetuum apud iudicem petere,
quando coniux non in publico, sed secreto pre-
sentiam ab inquisitoribus accipit, & ab haec
reconciliatus fuit. Affirmant Sanchez atq[ue] lib.
10. de matrim. disp. 15. num. 20. in p[ro]p[ri]etate, & Hurtado
dicta diff. 7.6. §. 206. quia haec in publico, siue
in occulto, cum praedicti iudicium Ecclesia, quod
sufficit ad perpetuum diuornitum. Negant tamen
id sufficere. Rebellus vbi supra feli. 3. & Barbola
apud Sanchez loco proxime citato, vbi fater-
huius etiam sententia fauere Sotum ibidem ad-
ductum.

Hæc quæstio videtur ex parte à p̄æcedenti quæstione pendere. Qui enim dicunt, sufficere ad diuortium perpetuum, quòd p̄æcedat iudicium Ecclesiæ de hæcclis criminis, consequenter dicent, sufficere, etiam si non in publico, sed secrètō sententia proferatur; quia iam p̄æcedit verè iudicium Ecclesiæ. Supposita tamen sententia, quam magis probauimus, quòd requiritur etiam Ecclesiæ iudicium circa diuortium, & separationem, posse magis dubitari, an reconciliatio coniuge post sententiam secretam possit alter coniux viri iure suo, & petere diuortium, & an debeat iudicio Ecclesiæ id concedi. Videtur enim, id fore contra intentionem iudicium, qui ideo noluerunt in publico reum reconciliare, quia voluerunt eius fama, & existimatione consulere, dum sententia in occulo proferatur, & p̄sonitentia secreta imponitur. Id autem totum frustra fieret, si posset coniux obtinere diuortium legitimum intuitu illius sententia, & reconciliationis secretæ: nam eo ipso publicaretur sen-

tentia, & condemnatio precedens; quod confir-
mari potest, quia confiscatio etiam bonorum est
pona magis annexa hæresi, & ad quam exc-
quendam iusitificatio criminis, & exp. cap.
cum secundam leges, de hæreticis in 6. supra vi-
dimus; & tamen hæc ipsa pena non mandatur
ali quando exequitioni contra hæreticum, cui
pœnitentia per secretam sententiam imponitur,
vt videntur sentire plures, quos afferat Castro Pa-
lao tom. 1. tratt. 4. diff. 5. punct. 2. 4. n. 2. multo et-
go minus debet exequitioni mandari pena di-
uotij, ad quam noua sententia circa separatio-
nem, & diuotium requiritur.

Ego tamen in primis puto, sequendo sententiam dicentem posse intentati hoc diuotium, etiam post reconciliationem, & ob haeresim præteritam dicendum esse, si verè sententia condemnatoria circa haeresim præcessit, posse alterum coniugem diuotium petere, nec id posse à iudice Ecclesiastico negari, excepto semper summum Pontificem, qui ponam remittere potest. Nam decreta Pontificum, ut vidimus, eam pœnam statuant, & quidem in fauorem coniugis Catholicæ, qui co ipso habet ius petendi, ut iudicium Ecclesiæ declaretur id, quod ei de iure competit, nec potest iudex inferior ponam lege statutam in fauorem tertii ei non applicare requisitus ab eo cuius interest: cum ergo iam constet de crimen per sententiam non potest iudex negare id, quod coniux iure suo petit, iuxta facultatem, & ius legi sibi concessum. Nec obstat, eo pacto posse diuulgari sententiam in occulto prolatam: quia in primis id per accidentem erit, & quamvis iudices voluerint benignè, quantum erat ex parte sua confulere famam delinquentis, non tamen se diliguerint ad id non detegendum, quando iure coegerentur. Pone enim, quod ageretur postea de illo eligendo ad Episcopatum, vel aliquid aliud, ad quod haeresis præterita esset impedimentum legitimum, & propter suspicitionem de sententia, & reconciliatione illa cogeretur dicere, an haberet tale impedimentum. Adde, quoties sententia indicè pronuntiatur, non manere in quare rem ita occultam, ut non generetur infamia aliqua in reo damnato, ratione cuius durum sit coniugii, si cogatur ad illum recipiendum: quare potius ex lege ius habere, ut ab hac obligatione liberetur.

Nec etiam obstat, quod pena confiscationis, non semper in eo calu mandetur executioni: quia praterquam quod in Hispania nulli haereticum remittunt confiscationis pena, nisi sponte comparant, vt testatur Simancas & Peña, quos affect & sequitur Castro Palao *vbi supra num. 3.* Aduerendum est, ponam illam non ita absolute latam esse legi Ecclesiasticae, sed cum facultate, ut iudices fidei possint eam in aliquibus casibus remittere, vt colligitur ex cap. *Vergentis*, de haereticis, vbi de haereticis dicitur: neque ad eos bona voluntarius reuertantur, nisi eis ad cor reuertentibus, & abnegantibus haereticorum consortium misereri aliquæ voluerit. Atque ita remitti posse in aliquibus casibus fatentur *Glossa ibi, Abbas, Felinus, Farnacius, Simancas, & alij*, quos affect & sequitur Castro Palao *dito puncto 24. num. 1.* quæ tamen facultas non inuenit concelea illis iudicibus quod remissionem diuotij.

Difficilis tamen potest septimò queri, an 69
coniuge hæretico sponte comparente, & recon-
ciliato absque sententia, atque ad pœnitentiam hæretico re-
admissio

q̄oꝝ lato abs-
fue sententia
Coffi coniux
peccatorius
civer iudi-
cium Ecclesiæ
civea diuorti-
tum

admisso, & consequenter ad eandem opinionem
quod possit ob hæresim præteritam peti hoc di-
uortium, possit coniux Catholicus petere iudi-
cium Ecclesiæ circa diuortium. Negant omnes,
qui de condemnato iudicio secreto negarunt, &
rursus idem videtur sentire Hurtado dīlā dīf.
76. §. 206. his verbis, si verò hæretici sine accu-
satore adit iudicium, & ab eo reconciliatur more
paterno, absque frēpiti iudiciali, non potest dese-
ri ab alio corrigi; quia illa non est sententia, nec
eam sequitur vila pœna forensis: & ratio vide-
tur esse, quia cùm hæc separatio sit pœna, non
potest infligi hæretico non damnato, nec potest
esse damnatio, vbi nulla est coniunctoria senten-
tia.

Hæc doctrina adhuc non caret difficultate;
quia si decretæ Pontificum ad hoc perpetuum di-
uortium coniux Catholicus concedendum nihil
aliud exigunt, nisi sit propria coniugis auctor-
itate, & sine iudicio Ecclesiæ, non facile appa-
ret, cur coniux Catholicus non possit intentare
causam diuortij ob hæresim coniugis, quamvis
nulla de cœmine sententia præcesserit. Utitur
enim iure suo ab Ecclesiæ sibi concessò, vt quia
coniux hæreticus extitit, Ecclesiæ iudicio liceat
ipso ab eo recedere. Poterit autem coniugis hæ-
resim ex propria confessione comprobare, qua
hæresi probata videtur habere ius ad separatio-
nem Ecclesiæ iudicio faciendam.

70

Ego distinguendum puto, si enim coniux Ca-
tholicus probare potest in iudicio hæresim sui
coniugis, videtur consequenter ad illam opinio-
nem posse, & debere audiari, vt obtineat iudicio
Ecclesiæ facultatem, & diuortium, & separatio-
ne, quamvis coniux sponte ante comparuerit,
& absque sententia condemnatoria reconcilia-
tus fuerit. Si verò in iudicio nos probare id po-
terit, confessio coniugis sponte comparentis
non facit, quod ex vi illius iudicis proferant
sententiam separationis. Ratio prioris partis est,
quia hæc separatio sit quasi pœna hæresis, ob
quam Catholicus datur ius ad diuortium auctor-
itate Ecclesiæ faciendum: non est tamen merè
pœna, sed favor etiam mixtus, qui conceditur
coniugi Catholicus. Sicut etiam dotis amissio est
pœna vxoris adulteræ, sed simili est favor viri
innocentis, vt dorem lucrari possit, & petere à iu-
dice, vt eam sibi applicet; quare licet vxoris sponte
comparens apud iudices adulterium proprium confessa impunitatem impetrasset; non
tamen conferetur derogatum iuri mariti, ad lu-
crandum sibi dotem, & eam coram iudice peten-
dam, si adulterium vxoris probare posset:
nam impunitas concessa vxori non debet esse in
præiudicium viri innocentis, cui ex lege ius da-
rum est ad dorem lucrandam. Idem ergo dicen-
dum videtur de hoc iure ad diuortium, quod ita
est pœna hæretici, vt sit favor lege concessus
coniugi Catholicus, cui in odium hæresis con-
ceditur lege favor ille, vt possit Ecclesiæ iudicio in
perpetuum separari. Non est ergo hæc pœna si-
c ut confisatio bonorum, quæ est in merum odii
hæretici, per accidens autem, & conseque-
ter prouenit lucrum fisco, cui bona hæretico ab-
lata applicantur. In nostro autem casu immedia-
tè attenditur favor coniugis Catholicus fugientis
hæretici consortium, & in eis pœnam imponi-
tur etiam hæc pœna coniugi hæretico, arbitrio
tamen coniugis catholici exequenda, si ad Ecclesiæ
iudicium recurrit: sicut amissio dotis vxoris

adulteræ respicit immediatè fauorem viti inno-
centis, & qui grauitate ab uxore laetus fuit, & ideo
adulteræ imponitur etiam hæc pœna, si maritus
cam à iudice petere voluerit.

Posterior verò nostra sententia pars locum
non semel habere poterit, quia sepe coniux non
poterit in iudicio probare hæresim sui coniugis,
vt diuortium obtineat, nimisrum quoniam sponte
comparens, non solum voluit sibi promitti im-
punitatem ab aliis pœnis, & penitentias publicis,
sed voluit etiam sibi ad hac alia praecavere,
dando notitiam sui delicti solum in foro pater-
no, ita vt notitia illa non possiderat iudicium con-
tentiosum deseruire, sed solum ad remedium
spirituale sua anima: quoad cœtera verò inqui-
sitiones non possunt vti notitia, & confessione illa.
Poitea ergo, quamvis coniux Catholicus ex
suspicionibus, & rumoribus id sciat, non tamen
poterit sufficenter in iudicio probare hæresim
sui coniugis, nec requiri ad notitiam, quam in-
quisitiones alii unde habent, quia notitia illa deser-
uire solum potest ad remedium, non ad damnum
hæretici: in quo, & similibus admittit sponte
comparentes effugere posse hoc iudicium Ecclesiæ
ad diuortium: secus verò, quando alii unde pro-
bari potest corum hæresis à coniuge Catholicus:
tunc enim impunitas eis promissa sponte com-
parentibus non austerius solum coniugi Catholicus,
non causam diuortij ob hæresim coniugis
prosequi possit, si reuera diuortium ob hæresim
præteritam peti potest. In nostra tamen sententia
hæc duæ ultime quæstiones locum non habent,
quia ius ad hoc diuortium non conceditur, nisi
durante coniugis hæresi: quare si ipse sponte
comparens, sive per sententiam fecerat recon-
ciliatus sit, non potest postea coniux intentare
separationem iudicio Ecclesiæ, sed solum posset
in eo perseverare, si ante reconciliationem iudi-
cio Ecclesiæ separari videntur.

Quæritur octauo, An ad separationem ob
hæresim sufficiat viuicus lapsus, an vero exige-
tur reperio, & perseverantia, quæ ostendat rationem
incorrigibilitatem. Negant communiter doc-
tores sufficere viuicum lapsum ad separationem au-
ctoritate propria, licet sufficiat ad eam iudicio
Ecclesiæ faciendum. Plures affer, & sequitur
Sanchez dīlō lib. 10. dīf. 15. num. 11. Pontius
dīlō lib. 9. cap. 22. num. 2. Hurtado dīlō dīf.
76. §. 208. qui bene adiutit, sufficere vnum
actum adeo vehementer expellit, vt non sit
spes melioris frugis. Ratio autem est, quia cum
facultas discedendi ante iudicium Ecclesiæ non
sit in pœnam, sed ex ipso iure nature ob pericu-
lum commercij, & cohabitationis cum hæreti-
co, necesse est, quod hæresis ita egredi radices in
corde coniugis, vt sit ab ea timendum: ex eo
enim quod casu, & ex fragilitate semel, aut eti-
erum coniux lapsus sit, ita vt facile relinqueretur,
& corrigitur credatur, non timetur pru-
denter tale periculum, in dō coniugij: pœnas amor
exigit, vt coniugi lapsu manus porrigitur à
coniuge Catholicus, nec in ea necessitate spiritu-
li deferatur. Cur autem viuicus actus aduersari
sufficiat ad diuortium, non verò vnuus actus hæ-
resis, ratio facilis est, quia per adulterium fran-
gitur fides matrimonij, & frangenti fidem, non
debet fides seruari: per hæresim autem maritimi-
nij fides non frangitur, sed solum periculum
commerciali perniciosi reddit licet separatione
nem, quando coniux hæreticus non respicit,

vel quando intercedit iudicium Ecclesiae concedens diuortium perpetuum in fauorem coniugis Catholici, & odium haeretici.

73 Quæ potest nonò, an si eterque coniux sit haereticus, possit quilibet vel propria auctoritate ad tempus, vel Ecclesie iudicio in perpetuum ab altero diuertere. Affirmant Doctores recentiores, Sanchez dicto lib. 10. disput. 16. num. 4. Hurtado dicta disp. 76. §. 220. & fauit Basilius ad ipsum, vel dicto cap. 22. num. 6. Quia pena haec imposita est in odium haeretici: ex eo autem, quod auctor sit æquæ nocens, non minuit alterius delictum, nec sit ut minori pena dignus sit. Nec obstat exemplum adulteri, qui non potest diuortium petere ab alio coniuge adulterio, sed delicta quod hoc compensantur: est enim differentia, quod diuortium ob adulterium conceditur in fauorem coniugis innocentis, & ab ipso debet haec pena infligi: diuortium ob haeretum conceditur in penam haeretici, qui semper manet ea pena dignus, licet coniux etiam haereticus sit.

74 Haec sententia nunquam mihi satis placuit nec eam in antiquioribus reperio; nec inquam in vsu fuit, nec forte moraliter contingit, quod inquam ad proxim reduci posset, & quod haereticus petat diuortium ab haeretico, quia haereticus est. Et in primis loquendo de separatione propria auctoritate facta absque iudicio Ecclesiae non facile appetit, quomodo possit subsistere, cum iidem Auctores doceant, separationem illam non esse penam, sed esse licitam de iure naturæ ob vitandum periculum peruersiois. Quomodo ergo potest maritus, v.g. haereticus, qui ipse propriam vxorem iam peruerit, & haereticam fecit, separari ab illa, quandiu vxor non conuertitur, & hoc ad vitandum periculum exi consortio, cum tamen vir ipse in haereti obstinate persistat, & vxorem in haereti conferat; Apparentius dici posset, quod vxor tunc adhuc haeretica possit discedere à viro, si tamen aliqualem animum habeat cogitandi melius de religione vera eligenda, & exanimanda, cui mari-
75 ti coniunctus impedimento maximo esse posset.

Loquendo verò de separatione, & diuortio faciendo auctoritate, & iudicio Ecclesiae, non video, quomodo ex decretis Pontificum colligi possit, haeretico etiam aduersus haereticum facultatem hanc concessam fuisse: Imo enim exceptè dicunt id coniugi Catholico concedi aduersus haereticum, ut constat ex sepe citato capitulo finali de conversione coniugatorum, cuius verba sunt clara: *Mulier que in fide remansit potest nolente viro, qui ab infidelitate reuertitur propter quam fuerat ab eo Ecclesie iudicio separata, ad religionem liberè conuolare, in quo codem, sensu loquuntur fuisse videtur Urbanus III. in dicto cap. de illa, de diuortiis, vbi non videtur dubium, quod de vxore Catholica loquatur, dum dixit, de illa, que à viro suo labente in haeretum, ipsius consortium sine iudicio Ecclesie declinavit, videtur nobis, quod mulier ei, cum reuertus fuerit, est reddenda, qua et si reuerti noluerit, compellatur; si verò iudicio Ecclesie ab eo recessit, ad recipiendum eum nullatenus dicimus compellendam.* Ceterè si vxor fuerit haeretica frustra censuris Ecclesiae compelleretur, ut ad virum coniugum redire, cum ipsa Ecclesie censuras contemneret. Imò patum prudenter præcipiter Pontifex, quod mulier haeretica redderetur viro

iam ad fidem conuerso; deberet enim potius separata tunc magis retineri, ne virum conuersum iterum peruerteret. Denique minus de vxore haeretica verificari possent verba postrema, si iudicio Ecclesie ab eo recessit: quomodo enim vir haeretica, quia Ecclesiam non agnoscit veram, recurrisset ad Ecclesie veræ iudices Catholicos ut diuortium obtineret? Decreta ergo illa nunquam egerunt, nisi de discessu coniugis Catholicorum, ab haeretico, & haec sola quæstio erat illo tempore agita propterea significauit Innocentius III. in dicto cap. *Quanto de diuortiis, dicens.* Per hanc ipsam responsonem soluit illa quæstio, virum ad eum, qui ab haereti, vel infidilitate reuertitur is qui permanst in fide, redire cogatur. Non ergo erat quæstio generalis, de quolibet coniuge, sed de illo qui in fide remanerat, an posset coniuge iam conuerso adhuc separatus remanere.

Ratione item probari hoc ipsum potest secundò, quia inutilis esset lex concedens coniugi haeretico facultatem diuortij iudicio Ecclesiae faciendì à coniuge haeretico: quia nunquam coniux haereticus iudicium Ecclesiae adiret, cum veram Ecclesiam non agnoscet, nec eius potestatem, sed ab ea per haeretum se separauerit. Quorsū ergo Ecclesia hunc fauorem lege sua promitteret haereticis manentibus haereticis, qui nunquam co frui per Ecclesie iudicium vellent?

Tertio probatur, quia coniux haereticus excommunicatus est ipso facto, ut constat, excommunicatus autem excommunicatione majori, non debet audi in iudicio tanquam auctor, sed repellitur ab agendo eo ipso quod est excommunicatus, ut constat ex cap. 1. de exceptionibus in 6. & ex cap. foliis. de sententia excommunicationis eodem libri. Quod procedit etiam in excommunicato tolerato, & quidem, quando edita fuerint illæ decretales Urbani III. & Gregorij IX. omnes excommunicati excommunicatione majori erant vitandi, & non tolerati; quare inutiliter concederetur tunc haeretico ius agendi ad diuortium, cum eo ipso, quod esset haereticus, non deberet in iudicio audiri ad aliquid pertendum.

Quartò denique ratio à priori est, quia falsò supponitur hanc esse meram penam, & non etiam fauorem concessum coniugi Catholicorum constat enim ex dictis, esse etiam fauorem coniugi concessum, & ideo ipso solùm potente mandatur exsequectioni, & ipse coniux Catholicus potest postea iuri suo cedere, & reconciliari coniugi, à quo per iudicium Ecclesie discesserat, quod non posset facere, si esset mera pena, ut constat in eo, qui cognovit confanguineam coniugis, & ideo non potest amplius debitum coniugale ab vxore petere, nec coniux innocens potest ei hanc penam remittere, quia non est fauor coniugis innocentis, sed mera pena coniugis incepsiois. Non est ergo fundamentum, ut dicimus Ecclesiam hunc etiam fauorem coniugi haeretico concessisse aduersus coniugem haereticum.

Hoc tamen contraria sententia concederem quando eterque coniux in haeretum lapsus est, & postea alter ad fidem reuertitur, posse hunc coram iudice Ecclesiastico agere, & petere diuortium à coniuge, nec posse excludi, eo quod etiam ipse fuerit haereticus, quia iam nunc est Catholicus & vult recedere à coniuge ob eius haeretum, atque

que ideo verificatur de illo, quod remanens in
fide à coniuge ob infidelitatem recedit, quod so-
lum petunt Pontifices in illis decretis ad hoc di-
uortium perpetuum concedendum.

78 Difficultas esse posset, an coniux qui prior ab
hæresi recessit, possit petere diuortium a coniuge, qui in hæresi remansit, & hoc etiam postquam hic etiam ad fidem rediit, & reconciliatus est. Hæc tamen difficultas solum procedit in sententia dicente, posse hoc diuortium ob hæresim præteritam, etiam postquam coniux est Ecclesie reconciliatus. Inò propter hoc absurdum ab illa sententia suprà recessimus, quia postfent coniuges hæretici, postquam vterque est Ecclesie reconciliatus alter ab altero diuortium intentare, eo quod hæretici fuerint; quod certè inauditum est, & nullo modo in iudicio Ecclesie audirentur. Vnde constat hanc actionem nō concedi, nisi perseverante adhuc coniuge in sua hæresi, vel infidelitate, prout ex ipsis Pontificum decretris suò deduximus.

79 Decimò queritur, an coniux separatus à coniuge hæretico ob eius hæresim possit ingredi religionem. De coniuge Catholico iam dictum est supra, non posse ingredi, si recessit auctoritate propria, posse vero si iudicio Ecclesie recessit, ut constat ex dicto cap. finali de conuersione coniugatorum, & alius iuribus. Idem autem dicendum de facultate recipiendi ordines facies extra religionem, docet Sanchez dicta disp. 1. 5. num. 21. qui bene aduertit num. 2. ad hoc, ut Catholice fratres religiosus, vel accipiant ordinem facrum post sententiam illam diuotij, non esse necesse quod alter coniux damnatus de hæreti fratre etiam religiosus, vel vogue castitatem manens in seculo, quia hæc facultas Catholico conceditur in predictis decretis, sine villa conditione, aut limitacione, nec potest ille alius coniux cogi inuitus ad professionem religiosam.

80 professionem religiosam.

*Quid tamen
dum de coniuge hæretico
hæretico
a quo Catho-
licus discessit,
cum possit ipse
postea conuer-
sus ad fidem
hæretici
fieri religio-
sus.*

Difficultas est de coniuge hæretico, à quo Catholicus discessit, qui possit ipse postea conuersus ad fidem fieri religiosus. Et quidem si Catholicus propria auctoritate discessit, non est dubium quod hæreticus postea conuersus non possit ingredi religionem, cum Catholicus teneatur illum iam conuersum recipere, quare solum possit id fieri, si vterque communis consensu religiosus fuerit, sicut possunt excommunicati consensu alij coniugari. Quando verò praefecit in dictum Ecclesie, vi cuius Catholicus diuortium fecit: tunc variae sunt sententiae, quas omitto, quia quæstio communis est etiam ad adulterium, à quo coniux innocens diuortium fecit, de qua videri potest Sanchez dicta disp. 15. num. 24. & disp. 10. codem lib. Cum quo breuiter dicendum est, hæreticum post sententiam diuortij prolatam reconciliatum Ecclesia non posse, sine coniugi Catholici licentia, ingredi, & profiteri religionem: quia non obstante diuortij sententia, potest Catholicus quoties voluerit, hæreticum conuersum sibi reconciliare, & ad eum redire, nec diuortium datur in fauorem hæretici, sed Catholici, qui potest licentia sibi concessa vti, vel non vti, prout voluerit, & quantum voluerit. Censetur autem coniux Catholicus facultatem dare coniuge hæretico, vt religiosus fiat (et id est ad ordinem factum suscipiendum, nisi irregulariter contracta obster) quoties ipse Catholicus religionem profiteretur, vel sacram ordinem suscipit, cum iam non possit amplius ad coniugem redire. Sufficit item, si lit-

centiam ei exp̄sē concedat, quamvis coniux Catholicus in s̄eculo maneat sine voto calixtus p̄vō in simili dici solet de adultero pet sententiam diuortij separato, in quibus conscientiam Hurtado dicta diff̄g. 76. §. 221. & Pontius dicit cap. 2.2. num. 4.

Vnde cito queritur, quid iuris habeat coniugio Catholicico, si per vim impeditur, ne indicem Ecclesiasticum adest, & diuortium petat: Relygo, der Hurtado *ubi supra* §. 2.2. posse Catholicum religionem ingredi, & profici, vel factos ordinates accipere: quia non debet hereticus fauere violentiam, quia impedit ne Catholicus iure suo vivatur, & obtineat diuortium, ad quod obtinendum in iudicio habet ius ex lege id concedente. Mihi tamen hoc difficile videatur; quia licet in damno pecuniarium, & alii, quae refaciunt possunt ab eo; qui iniuriam infert, debet ex iniuria obligatio ad reddendum indemnem eum, qui passus est iniuriam, & violentiam: in ista ratione, quae non sunt in posse facte eius, qui vim intulit, ut reddat indemnem illum, qui vim passus est, non potest locum habere regula illa. Hoc autem maximè locum habet in iis, qui pertinent ad dissolutionem vinculi, vel thorum matrimonij. Exemplum, est in matrimonio rato non consummato, in quo sponsi habent bismetre, quo possint non consummari, sed in gratia religionem, & per professionem dissoluere matrimonij vinculum. Vnde vir extorquens copulam intra bismetre à sponsa per vim oppressa, infert illi manifestam iniuriam contra iustitiam. Non tamen potest postea sponsa ita liberet ad religionem transire, vt dissoluat matrimonij vinculum, quia prilegium illud dissoluendi vinculum datur professioni solum circa matrimonium ratum, non circa consummatum, quae vere est illud, ut cum aliis pro certo tenendum docet Sanchez *lib. 2. de matrimon. disp. 22. num. 4.* nec enim vis illa facit, quod matrimonium maneat solum ratum, & non consummatum: noluit autem Deus hanc facultatem concedere coniugi circa matrimonium tenera consummatum: similiter ergo noluit Ecclesia concedere diuortium perpetuum coniugi catholico, & facultatem ingrediendi religionem ob hæresim coniugis, nisi præcedente clesiastice iudicio. Vnde canique ergo proueniat, quod de sit Ecclesia iudicium, non potest matrimonium dissolni perpetuò quoad thorum ob hæresim, nec etiam per professionem religiosam coniugis Catholici: Quia coniux hereticus ob vim illatam, non tenetur ad ponenda ea, que ipse non potest ponere, non potest autem ipse manens in sacculo laicu sit facultatem vxori ad profitendam religionem, id enim sola Ecclesia facere possit, & non facit, nisi præcedente sententia diuortii ob hæresim coniugis.

Dicit aliquis, ritorqueri posse contra nos exemplum adductum: nam si sponsa post matrimonium ratum intra bimestre per vim opprimitur ad copulam, quamvis matrimonium non dissoluantur quod vinculum, ipsa profiteantur religionem; potest tamen iniuria marito religionem proficeri ipso in sacculo calice manente, ut cum aliis docet idem Sanchez *eadem diff. 2. num. 6.* quia sponsa ius habebat regrediendi religionem, quo iure priuari non debet ab iniusto oppressore: ergo cum coniux Catholicus habeat ius ad diuortium ab heretico, non debet eis ius posse priuari per violentiam ab heretico, sed ipso

ipso invito poterit religionem profiteri. Respondeo negando Antecedens, & doctrinam illam Sancij, & aliorum, cuius convarium docet communior Theologorum sententia, quos afferat idem Sanchez, *ibidem num. 5.* & probat latè, & bene Basilius Pontius *lib. 9. de matrim. cap. 10. num. 3.* Nam illud diuortium non procedet ex priuilegio professioni religiose concessio, ut disoluat matrimonium ratum; neque etiam ex alia facultate ab Ecclesia concessa, cum nullibi reperiatur, neque ex consuetudine, cum nunquam fuerit in vnu. Ratio autem à priori est, quan dicauimus, quia vir ratione iniuria non tenetur ad ea, quae non sunt in eius potestate: non est autem in eius potestate, quod manente viro laico in seculo, viror possit fieri religiosa, cum id Ecclesia vniuersaliter prohibuerit: non debet ergo vir id permittere ad resarcendam iniuriam per violentiam illatam.

83 Maior diff. cultas. Major est difficultas, An licet hæreticus per vim impediens ne vir diuortium petat, non posse postea, nec teneatur finere, quod vir transeat ad religionem, prout transire potuisset, si peti- fset diuortium, teneatur tamen permittere, quod vir sit separata ab eius thoro, sicut fuisse si ob- tinuisse iudicium Ecclesie ad diuortium, si suo tempore potuisset illud petere. Ratio dubitandi esse potest, quia si ratione violentie adhibite vir tenetur ad permittendam viroris separationem, nec potest eam cogere ad thoru repetendum; iam videtur vir ablique iudicio Ecclesie obtinuisse diuortium perpetuum. Quid enim viror Ecclesie iudicio obtineret, nisi facultatem separationis à viro, donec ipsa redire vellere? Hoc autem totum videtur per violentiam sibi factam obtinuisse, cum iam non possit amplius vir eam cogere ad thori repetitionem.

84 Ceterum in rigore loquendo, non videtur ne- gandum coniugi Catholico hoc saltem ius ad thori separationem ob violentiam sibi factam ad non pertendum diuortium, quod petere volebat. Diximus enim, virum ratione iniuriam, & violen- tiam illatam obligari ad reddendum indemnum viro- rem in iis omnibus, in quibus ipse indemnum reddere potest. Hoc quippe onus secum affert iniuria cotta iustitiam, ut qui cam intulit, debeat si potest reddere illum, qui iniuriam passus est, in eum statim, in quo fuisse, nisi praecelluisse iniuria, ita ut nihil minus habeat, quam secula iniuria habuisse. Hoc enim est & qualitas, quam iu- stitia intendit. Quamvis autem vir non possit permittere postea virori ingessum in religionem, quia leges Ecclesie non permittunt hunc ingressum durante vinculo matrimonij, nisi in cassis casibus, & cum certis conditionibus: potest tamen permittere ei separationem thori: ad hanc enim possunt se se inuicem pœna mutuo coniuges obligare, & potest quilibet eorum alteri pœna remittere ius petendi debitum coniugale, qua cessione posita ex parte viri, v.g. non potest amplius vir à viro cogi ad debitum reddendum, ut cum communis Doctrinam docet Sanchez *lib. 9. de matrim. diff. 37. n. 19.* Ad hoc ergo ipsum, quod vir nulla praecedente iniuria, aut violentia potuisset sponte sua promittere virori, & ad quod ex vi pœna teneantur, cur non poterit teneri titulo iniuria, & violentia illata, ut seruer quantum potest virorum indemnum, & fruenter eadem libertate, quam habuisse, nisi per vim fuisse impedita à petendo diuortio perpetuo tunc,

Card. de Lugo de virtute Fidei diuine.

quando facile diuortij sententiam obtinere potuerit?

Duodecimè queritur, an coniugis Catholicus possit condonatione cedere huic iuri, quod habet ad diuortium ob hæresim sui coniugis. Ratio dubitandi esse potest, quod hæc separatio est pena ab Ecclesia inflicta hæretico: pena autem criminis non potest condonari, nisi à Principe. Omnes tamen supponunt, & fatentur posse coniugem Catholicum renuntiare huic iuri, & reconciliari suo coniugi, ut fatetur Sanchez *lib. 9. diff. 1. n. 16.* & solum dubitant, an per copulam censeatur hoc ius esse condonatum, de quo mox dicimus. Ratio autem est, quia, ut supra diximus, hæc pena est mixta ex favore etiama erga coniugem Catholicum: quare sicut eo non petente diuortium, non incurritur ipso facto, sic etiam corremittente omnino cessat. Potest verò Catholicus multipliciter huic iuri cederenam in primis sententiam Ecclesie, habet ius diuertendi, donec hæreticus relipiscatur, & licet aliquando habeat etiam obligationem discedendi, & tunc non possit renuntiare huic iuri, quia non potest obligare se ad non faciendum id, quod sub peccato facere tenetur: quia tamen aliquando potest quidem, sed non tenetur discedere in iis casibus potest renuntiare huic facultati, & obligare se ad non discedendum saltem ante sententiam diuortij. Potest item renuntiare iuri, quod habet ad implorandum iudicium Ecclesie circa diuortium. Potest denique post ipsam diuortij sententiam prolatam renuntiare huic iuri, & obligare se ad recipiendum coniugem non obstante hæresi pœnitentia, & sententia diuortij prolat. In dante ipsam sententiam potest antecedenter renuntiare iuri, quod per diuortij sententiam acquirere, si forte ipso non petente, vel etiam petente proferetur: hæc enim omnia pœna non repugnant, cum totum hoc ius sit concessum in favorem Catholicorum, & eius voluntati subdatur.

Queritur ergo decimo tertio, An copula cum coniuge habita sit tacita & virtualis condonatio ac reconciliatio, ac proinde æquivalat condonationi expresse. Certum est copulam habitan, durante in Catholicismo ignorantia de hæreti coniugis, non esse implicitan condonationem, sicut etiam dici solet de copula habita cum coniuge adultero, quando innocens ignorat adulterium. Idem etiam est quando Catholicus ex errore contentire copula putans se ad eam obligari, non obstante hæreti sui coniugis: non enim potest esse condonatio, nisi sit spontanea, nec potest esse spontanea, quando ex errore, & ignorantia procedit, ut notauit Sanchez *dicto numero 26.* Quæstio est de copula ablique ignorantia habita, in qua quæstione aliqua sunt communia cum quæstione simili, an coniugis innocens per copulam cum adultero condonetur ei crimen adulterij, alia tamen sunt in quibus iij duo casus differunt.

Conueniunt primò hi duo casus, quod in utroque copula innocentis habita post adulterium, vel post sententiam diuortij ob hæresim latam, non censeretur condonatio diuortij, si vir, me- tu, vel dolo fiat, debet enim esse libera, & spontanea, ut censeatur esse reconciliatio, & condonatio: de quo videri potest Sanchez *dicto lib. 9. diff. 1. n. 13.* & sequentibus, vbi varios casus enumerat, quibus deficit condonatio ob de-

85
An coniugis Catholicus possit condonatione cedere huic iuri, quod habet ad diuortium ob hæresim sui coniugis.

86
An copula cum coniuge habita sit tacita, & virtualis condonatio.

Præcedens quæstio, quædam habet communia cum hac: An coniugis innocens per copulam cum adultero condonetur ei crimen adulterij?

87
In quo cōne- duci haec duo quæstiones?

G G g festum

fectum spontanei. Secundū in vtroque casu sufficiunt ad præsumendam condonationem oscula, amplexus & alia similia; quibus adulteri, vel expulsi, post diuortium admittitur ad confortium coniugale, de quibus idem Sanchez *ubi supra num. 17.* Tertiū in vtroque casu potest esse eadem quæstio, an copula non solum in foro exteriori det præsumptionem condonationis, sed re ipsa sit condonatio, ita ut coniux innocens non retineat amplius ius ad diuortium, etiam si copulam habuerit animo non condonandi. De qua quæstione agit latè idem Sanchez *ibi num. 20. & seqq.* & satis rationabiliter docet, non esse reuera condonationem, sed inducere præsumptionem illius atque adeo in foro interno posse coniugem innocentem, qui habuit animum non condonandi, retinere ius suum ad diuortium, & in eopreuearere.

88 - Differunt tamen in aliquibus. Prima differentia est, quod copula innocentis cum adultero præsumitur condonatio, siue habeatur ante sententiam, siue post sententiam diuortij, dum tamen spontanea sit, & post notitiam adulteri, ut cum aliis docet Sanchez *dicta diff. 14. num. 7.* At vero copula Catholici cum coniuge heretico ante sententiam diuortij in mea opinione (in aliorum vero opinione, ante sententiam super criminis heretici) non fundat præsumptionem condonationis quia nondum Catholicus acquisiuit ius ad diuortium perpetuum, sed solum potest ratione periculi separari ad tempus, donec coniux resipiscat: non ergo præsumitur reconciliari, qui adhuc non se separavit: ita Sanchez *dicta diff. 15. num. 26.* Hurtado *dicta diff. 76. §. 213.* Pontius *lib. 9. cap. 22. num. 5.* Ceterum, siue etiam ante sententiam posset Catholicus expresse condonare, & renunciare iuri, quod habebit ad diuortium post sententiam; ita potest tacere per copulam condonare, etiam ante sententiam si velit, ut fateretur idem Sanchez *dicta num. 26.*

89 Secunda differentia inter vtrumque casum est potest, quod copula innocentis cum adultero fundat adeo vehementer præsumptionem condonationis, ut etiam si ipsemet coniux innocens neque habuerit animum condonandi, neque non condonandi, debeat tamen præsumere se condonari, atque adeo non possit licet diuertere: secundū tamen in copula habita cum coniuge heretico: quia magis connaturaliter, & quasi necessariò consequitur reconciliatio adulteri per copulam quam heretici, cuius iniuria non fuit diuisio carnis, quæ facilè per copulam redintegratur, sed infidelitas in Deum: ita Sanchez *dicta num. 26.* A quo profitetur se discedere Basilius Pontius *dicto num. 5.* docens, si copula habeatur post sententiam concedendam esse condonationem, & ita iudicandum in foro externo, quamvis Catholicus contrarium affirmet, nec quoad hoc differentiam esse inter illos duos casus. Sed reuera in hoc non discessit à doctrina Sancij qui, ut eius verba legenti constabit, nihil ibi dixit de præsumptione, & iudicio faciendo in foro externo, sed solum dixit in foro interno esse differentiam, quia copula cum adulterio est condonatio, etiam si innocens non habuerit animum condonandi, nec non condonandi: copulam vero cum heretico cum illo neutrano animo non esse condonationem: non tamen negavit in foro externo præsumi condonationem & non credi

coniugi affixmant se non habuisse animum condonandi.

Quando ramen de re ipsa, verius mihi videtur non esse quoad hoc differentiam in foro interno inter vtrumque casum: quia etiam requiriatur in coniuge innocentem animus aliquis polius condonandi adulterio, sicut requiriatur in Catholicis ad condonandum hereticum: omnis enim condonatio debet constitui per voluntatem aliquam cedentem iuri præsenti, vel futuro; in praxi tamen in vtroque casu adest ille animus, dum non adest animus non condonandi; quia siue verba habent ex se significare condonationem, atque adeo qui dicit coniugi, condono tibi, ex ipso habet voluntatem implicitam condonandi, si non habeat voluntatem contraria: ita copula significat coniunctionem, & amorem, quare siue fiat cum adultero, siue cum heretico, significat reconciliationem, & amorem, & ponit condonationem, nisi impeditur per voluntatem contraria.

Tertia differentia esse potest, quam insinuare & considerare viderur Hurtado *dicta diff. 76. §. 218.* quod innocens confitit adulteri sibi in ipsis, si copulam cum eo habeat, ex ipso condonat in rotum, nec potest postea ei sui copiam negare: fidelis autem post sententiam diuortij potest copulati coniugi ob heresim separari, quin condonet in futurum, sed retento adhuc sibi iure ad diuortium, quod cum sit pena ab Ecclesia inflicta, habet plures partes, & tractum successuum: quare potest fidelis coniux condonare, quod vnam partem, nempe quod hanc copulam, retento sibi iure ad negandas alias. Ceterum iam vidimus, in vtroque casu requiri voluntatem explicitam, vel implicitam condonandi: quare in vtroque casu, si coniux innocens, vel fidelis habeat voluntatem positivam non condonandi, copula non sufficer ad condonationem, licet in foro externo præsumatur condonatio, quandiu voluntas contraria non probatur.

Hinc quæri potest decimoquarto, an contrahec matrimonium scienter cum heretico censentur, ex ipso condonare ius omne ad perendum diuortium ob heresim: an vero possit postea coniuge in heresi persistere, petere diuortium ob heresim, & coniugis heresim. Concedat fortasse, qui dicunt, quod vterque est hereticus, etiam in heresi permaneat, posse ab altero per diuortium discedere. A fortiori autem confirmari potest, quando alter est Catholicus, quia licet non possit discedere ob heresim antecedentem, quia non obstante voluit matrimonium cum heretico contrahere, & illi copulati: videtur tamen nouum ius acquirere ob heresim postea perseuerantem, & continuatam, quæ est quasi nouum heresicatum, ex quo resulat semper coniugi Catholicis ius nouum ad diuortium: quare semper potest de novo licet super diuortio intentare.

Hic casus multipliciter potest contingere. Primo, quod coniux Catholicus contrahat cum heretico ignorans eius heresim; & tunc non est dubium, quin postea factus confitius, & videns coniugem obstinatum perseuerare, possit petere diuortium. Secundo, si terti potest, ut coniux lebet heresim materialem, non tamen formalem, hoc est, sciret coniugem habere talem professionem, non tamen sciret illam esse sectam hereticam, & tunc eodem modo dicendum est, posse postea diuortium

mortum petere, quando cognoscit illam esse hæretum, & coniugem in ea retinenda pertinacem, & incorrigibilem. Tertio, fieri potest, ut utique ante matrimonium esset hæreticus, postea vero alter ad fidem Catholicam conuertatur, & alter pertinax in hæreti perseveret: & tunc potest coniugem factum Catholicum posse in primis propria auctoritate discedere ab hæretico, quod non convertitur, quia hoc ius independenter à concessione Ecclesiæ competit ex natura rei coniugii Catholicæ, ut supra vidimus, nec ex eo quod idem etiam fuiturante hæreticus, priuandus est hoc iure. Poterit etiam Ecclesiæ iudicio petere diuortium perpetuum: quia hoc ius in decretris supra relatis coniugi in fide remanenti aduersus coniugem infidelem, vel hæreticum; cum ergo coniux Catholicus in fide permaneat, altero in infidelitatem lapsus, in quam quotidie per nouam perseverantem relabitur, poterit iure suo ut, ut ab eo in perpetuum separetur. Vnde à fortiori idem dicendum erit, si alter coniux ante ignoranter hæretum amplexus postea coniugem corrigit nolentem discedere, & diuortium perpetuum Ecclesiæ iudicio postulare.

94. Solum posset obstat, quod hæreticus cum hæretico scienter contrahens matrimonium, eo ipso videtur tacite renuntiari iuri diuortii, quod eo titulo posset petere: nam qui vult contrahere cum hæretico, eo ipso significat se velle cum eo cohabitare, & thorum communem habere, non obstante hæretum non potest ergo posita, ob solam coniugis hæretum, quam iam præuidit, diuortium petere. diximus enim, posse coniugem per condonationem, & renuntiationem antecedentem spoliare se omnino iure petendi diuortii, quod alias posset ei competere. Ad hoc tamen responderi potest, in eo matrimonij contractu non intelligi explicitam, vel implicitam renuntiationem separationis: nam in primis non adest renuntiatio explicita, cum tunc temporis coniux nullum habeat tale ius, quod renunciat, nec habiturus sit, donec ad fidem conuertatur. Nec etiam est implicita renuntiatio: immo videtur esse retentio implicita talis iuris futuri, si quando erit, sicut enim contrahens spolialis de futuro, & promittens matrimonium, semper intelligitur reseruare sibi facultatem ingrediendi religionem, atque adeo promittere solum sub conditione, nisi religionem ingrediatur: sic coniux hæreticus contrahens matrimonium cum hæretico, videtur à fortiori reseruare sibi facultatem diuertendi, si ad religionem Catholicam ipse solus transierit, atque adeo obligare se ad cohabitationem, & thorum sub conditione implicita, nisi ad religionem Catholicam transiero, & diuortium in iudicio obtinuerit aduersus coniugem in hæreti persistentem: magis enim necessarius est ipsi transitus ad religionem Catholicam, quam sponso transitus ad vitam religiosam; quare minus videtur comprehendendi causus ille, quam iste in illa obligatione generali.

95. Quartio, & ultimò potest contingere hic casus, si coniux Catholicus scienter contrahat matrimonium cum hæretico, siue obtenta dispensatione Pontificis, siue etiam non obtenta in iis locis, in quibus ex consuetudine non est necessaria dispensatio. Quo casu non occurrere noua causa, non credo posse Catholicum petere in iudicio diuortium ob solam coniugis hæretum: tunc enim locum videtur habere tacita falem renun-

Card. de Lugo de virtute Fidei divina.

tatio illius iuris. Quia Catholicus sciens coniugem esse hæreticum, & tamen volens eum in coniugem accipere, eo ipso significat se velle cum eo cohabitare, etiamsi hæreticus sit, alioquin frustra cum eo contraheret, quem scit esse hæreticum, & nolle ad fidem conuerti: quare nunquam iij diuortium postea petunt, nec credo in iudicio audiendos si peterent, quod etiam sensit Hurtado dicitur lib. 76. §. 223.

96. Dixi tamen, non occurrere noua causa, si enim haec occurret, posset diuortium intentare, v.g. si matrimonium contractum esset præcedente ex parte hæretici promissione amplectenda fidei Catholicæ, quod postea expellere nollet; frangenti enim fidem in re tanti momenti, non esset obligatio servandi fidem; idemque esset si alia promissio in fauorem fidei, nempe promittere solum liberum religionis Catholicæ suis subditis, vel suæ, aut coniugis familiæ, permittere quod filij baptizarentur à ministris Catholicis, vel educarentur in religione Catholicæ, quæ postea non obseruaret. Similiter esset iusta causa, si coniugem Catholicum sollicitaret ad fidem deferendam, vel non sineret libere, & pacifice ritu Catholicico vivere: Imo quoties coniux Catholicus non solum posset, sed debet ab hæretico discedere propter periculum proximum peruersiorum: promissio etiam explicita præcedens non diuertit nullo modo obligar et cohabitandum: promissio enim de re alioquin illicita nullius est valoris, ut constat, cu[m] nemo possit validè se ad illicita obligare: quare etiam si scienter cum hæretico contrahat matrimonium, semper intelligitur exclusus casus ille, in quo secula promissione non possit licet apud coniugem hæreticum manere.

97. Quaritur de cœmoquinto, an sicut in adulterio carnali datur compensatio, propter quam coniux adulterio car-
etiam adulterio, sic etiam in hæreti decur similiis compensatio, & ideo coniux hæreticus oppone-
re posset hæretum coniugis petentis diuortium. Illi, qui dicunt, hæreticum posse petere diuortium ab hæretico, dicunt consequenter, si utique sit per sententiam Ecclesiæ damnatus de hæreti, posse singulos à coniuge diuertere, nec dari compensationem, si vero alter sit damnatus de hæreti, alter vero nondum sit damnatus, posse hunc ab altero diuortium facere, non est contra, nec posse damnatum opponere non damnato, quod ipse etiam hæreticus sit. Ita Sanchez dicit lib. 10. dicit. 16. num. 4, cui ferè consentit Basilius Pontius dicit lib. 9. de matrim. cap. 22. num. 6. & Hurtado dicitur lib. 76. §. 220.

Nos tamen iuxta nostra principia supra posita aliter ad hoc dubium distinguere debemus: nempe si utique in hæreti permanet, sive utique, sive alter solus damnatus sit de hæreti, neutrum posse petere ab altero diuortium ob hæretum, quia hoc ius petendi diuortium ab hæretico, ut supra vidimus, solum inuenitur concessum coniugi Catholicæ: quare eo casu datur compensatio in hoc sensu, quod neutri permanenti in hæreti conceditur ius petendi diuortium. Si vero utique sit iam ad fidem conuersus, neuter potest diuortium petere; quia hoc ius, ut supra vidimus, solum competit aduersus hæreticum non conuersum, & reconciliatum. Denique si utique sit hæreticus, & alter conuersus est ad fidem, poterit hic diuortium petere à coniuge coniunctionem renuente, nec hæreticus poterit opponere,

GG 2 quod

quod alter etiam hæreticus fuerit: nam hæretus præterita non dat ius ad diuortium, nec impedit ius coniugi iam Catholicæ, ut petat diuortium ab hæretico: quæ omnia ex supra dictis satis constant.

99

An coniugi Catholico pereti adulterium ab hæretico possit compensationi debeat delicta, vel è contra coniugi hæretico petenti diuortium à Catholicæ adultero possit Catholicus opponere, quod ipse sit hæreticus, sicut opponere possit adulterium carnale ipsius, ut ita delicta compensari.

Prima sententia.

Secunda sententia.

100

Tertia & ve- rior senten- tia.

Secunda sententia concedit posse opponi hæretini, ad compensandum adulterium, atque adeo repellere hæreticum petentem diuortium ob adulterium coniugis, non tamen posse è contra opponi adulterium ad compensandum pro hæreti, atque adeo Catholicum petentem diuortium ab hæretico damnato non posse repellere, opponendo ei, quod sit adulterio. Quia compensatio debet esse inter aequalia, grauius autem multo est crimen hæretis, quam adulterij: quare non est æquum, ut hæreticus velit vi compensatione contra coniugem Catholicum reum solius adulterio: sed adulterio poterit, non obstante proprio adulterio, petere diuortium ab hæretico. Ita Paludanus, Ondanus, Alfonso Castro, & alij quos afferunt Sanchez *vbi supra* num. 2. ex quibus Palacio id limitat, ne procedat, quando hæretis est occulta, & adulterium publicum, quo casu dicit forsitan dari compensationem.

101

Terteria & vterior sententia negat compensationem quoad diuortium inter adulterium, & hæretum, quia cum aliis docet Sanchez *vbi supra* num. 3. & Basilius Pontius *dicto cap. 22. num. 6.* videtur etiam fauere Hurtado *dicta disp. 76. §. 20.* quatenus dicit, non dari compensationem inter hæretum & adulterio quoad diuortium: sed tamen adhuc postea §. 223. dicit, *vbi* non est libertas conscientiæ hæretico accusanti coniugem adulterij non esse fauendum, si coniux ei probet hæretum, & addit hoc esse certum, loquitur autem in ordine ad diuortium petendum: quare non credo ipsum voluisse, quod detur compensatio adulterij cum hæreti: hoc enim non debuit, nec potuit dicere esse certum cum probabilior sententia id neget, sed fortasse solùm voluit hæretum, sive ob excommunicationem, sive ob hæretum reperti posse ab agendo in iudicio, atque adeo non esse audiendum, quando accusaret coniugem adulterum in ordine ad obtinendum diuortium. Tunc tamen non daretur propriæ compensatione, sed maneret inutile ius ad diuortium ab adulterio, eo quod auctor hæreticus non auditur in iudicio.

Loquendo ergo de compensatione, probatur communiter, eam non habere locum in hoc casu, quia duo delicta illa, ex quibus oritur ius diuortij, sunt valde diuersa: quæ tamen ratio explicanda videtur, & omisisti alii, quæ in eius confirmationem afferunt Sanchez *vbi supra*, explicari potest quia compensatio ex natura sua ten-

dit, ut is, qui compensatione vtrit, habeat id, quod suum est, vel quod sibi debetur. Hac enim ratione licita est compensatio occulta cum certis conditionibus, quia hoc pacto creditor obtinet saltem in æquivalenti id, quod sibi debetur: & ideo *dis. 15. de Inßtr. scilicet 3. num. 4.* dixi non esse locum compensationis in derrogatione famæ, ita ut possis non restituere famam Petro iniuste ablatam, quandiu ipse non restituere famam tibi, quam iniuste abstulisti. Quia nimis retentio famæ alienæ, non facit illo modo, quod recuperes tuam saltem in æquivalenti, quare non potest illa esse propriæ compensatio. Similiter in calo nostro non appetet, quomodo possit esse propria compensatio: nam vir vxoris adulterio, &c. ex adulterio vxoris acquisivit quidem ius ad diuortium, seu ad negandum ei debitorum coniugale: potesta vxor ex hæreti mariti acquirit etiam ius ad petendum diuortium, post cuius sententiam non teneat reddere marito petenti debitorum coniugale. Vterque autem communis habet suum ius ad diuortium, & neuter alterum impedit, quod illud habeat. Pro quo ergo debito volunt sibi compensatio: Vxor enim habet suum ius ad petendum diuortium, & negandum copulam potest sententiam, quod ius maritus illi nec auferit, nec negat. Maritus etiam ob adulterium vxoris habet ius ad diuortium, & ad negandum ei copulam, quod ius vxor ei non auferit, nec negat: si ergo vterque habet, quod suum est, quorum est compensatio: Appellari potest debet quodam quasi permutatio, que singuli cederent iure suo, ut alter cederet iure suo. Permutatio autem non sit inutis permutantibus, nec lex ipsa sine eorum consensu permutations facit, sed sicut singulos iura sua possidere. Hæc ergo videtur ratio vtrima à priori, ob quam non obligentur coniuges in casu nostro ad faciendam compensationem.

Hinc soluitur facile exemplum, quod aliqui afferunt dicentes, debita posse bene compensari, quantumvis procedant ex iniuriis, vel radi- cibus valde diuersis, si ramen debita sunt eiusdem rationis. Si enim debes Petro ex contractu centum, & ipse debeat tibi totidem ex furto, vel iniuria, fit compensatio: ergo licet iura ad diuortium oriantur ex diuersis delictis adulterij, & hæretis, poterunt compensari. Respondet facile ex dictis, debita quidem vnde cumque proueniant posse compensari, quia retinens centum, que debes Petro ex contractu, recuperas centum que ipse debet tibi ex delicto: at in casu nostro neuter coniux debet, sed potius per ius ad diuortium definit esse debitor reddendi copulam: ad quid ergo indiger compensatione? Rufus, si quid viro v.g. debetur ob adulterium vxoris, et quod vxor non possit eum cogere ad cohabitationem, & thorum: hoc autem non acquirit sed perdit, si compenset potesta adulterium cum sua hæreti: ergo non est locus compensationi, per quam neuter acquirit, in modo perdit id, quod sibi debebarunt.

Difficilius obici solet exemplum compensationis, que fieri debet inter adulterio utriusque coniugis: si enim vterque adulterio sit, compensantur delicta, & neuter potest petere, aut vterpare sibi diuortium altero invito: non ergo repugnat compensatio in ordine ad diuortium, nec appetit, cur sicut sit compensatio, quando iura ad diuortium procedunt ex delicto eiusdem rationis

tionis, non possit etiam fieri quando procedunt ex delictis diuersis hereticis, & adulterijs. Ad hoc etiam, omisiss variis solutionibus, quae in idem fortasse recidunt, respondet potest, differentiam magnam esse inter illos casus; nam inter adulteria utriusque coniugis potest reperiiri aliqua species compensationis in ordine ad diuortium, quae non potest reperiiri in uno casu. Ius enim, quod coniux habet ad diuortium ob adulterium sui coniugis fundatur in ipso contractu matrimonij: & in obligatione mutua utriusque coniugis in ordine ad indiuisiunem corporum, ut sint duo in carne una. Cui obligationi deficit adulteria, atque adeo indignus redditur, cui fides seruari debeat; frangenti enim fidem in contractu fides non debet seruari. Hinc innocens acquirit ius ad non seruandam fidem adulterio, manente tamen vinculo matrimonij, & obligatione radicali, que dissolui non potest, & ideo potest ab adultero diuertere, quia non debet seruare ei fidem cohabitationis & thori promissi. Quando vero idem innocens adulteratur, non potest amplius ut iure ad diuortium, quia iam usurpauit sibi, & quidem modo illicito id totum, ad quod acquisierat ius: habebat quippe ius ad frangendam, seu non seruandam fidem, quoad corporis indiuisiunem: id autem totum per proprium adulterium iam sibi usurpauit: quare si vterius pergeret non tradendo corpus coniugi petenti, vellet iam ultra id, ad quod habebat ius: in hoc ergo sensu dicitur adulteria mutua compensati in ordine ad diuortium, quia extinguunt, vel impediunt ius ad diuortium: nam primus adulterus nullum acquirit ius ad diuortium ex adulterio secundi adulteris, quia cum ipse non seruauerit fidem, non est facta ei iniuria talis a secundo, ut dederit ius ad diuortium. Secundus etiam non retinet amplius ius, quod acquisierat ex adulterio coniugis ad diuortium, quia iam fecerit etiam ipse fidem, & ideo est iure, quod habebat ad non seruandam fidem, licet modo illicito, quare cum vinculum matrimonij manerit insolutum, obligat utrumque quoad thorum, & cohabitacionem, cessante impedimento, quod hanc obligationem antea impidebat.

104 Hec autem ratio non procedit, quando ius ad diuortium oritur ex heresi unius, & adulterio alterius: nam hereticus ex adulterio coniugis Catholici, acquisiuat ius, quasi ex contractu ad non seruandam fidem, & debitum coniugale negandum propter fidem sibi non seruatur, quod ius retinet integrum, licet labatur in heresim, quia per heresim adhuc non negavit aliquid coniugi promissum, ad quod negandum acquisierat ius ex coniugis adulterio; ergo potest adhuc petere diuortium ab adultero. Rursum adulter ex heresi sui coniugis acquisiuat ius, ad petendum diuortium, non ob violatam fidem sibi datum, sed in paenam heresim, cui talis pena ab Ecclesia constituta est. Nec potest ei opponi, quod ipse etiam sit adulter: fatebitur enim se ea de causa dedisse ius coniungi, ut ab eo diuertenter, nec posse eum ad cohabitandum cogere; posse tamen se petere, ut patiatur etiam ipse paenam lege statutam ne scilicet possit eum cogere ad habitandum cum ipso. Exemplum poterit esse ad hoc declarandum: si Titius conduxerit famulum ad obsequium anomum, & famulus fidem contractus violerit, poterit Dominus fidem pretij promissi non seruare, vel poterit etiam famulum cogere, ut ster-

Card. de Lugo de virtute Fidei diuina.

promissis, & seruiat. Rursum si Dominus postea in heresim incidatur: famulus poterit petere, ut declaretur absolutus ab obligatione seruandi Domino heretico; non tamen poterit cogere Dominum hereticum, ut soluat pretium promissum. Ecce eterque retinet suum ius, Dominus ad non soluendum pretium ob fidem contractus non seruatum: famulus ad non seruendum, quia habet ius, ut declaretur solutus ab obligatione famulus, propter heresim Domini: nec dabitur compensatio, sed eterque ius suum retinet, Dominus ex fide contractus violata, famulus ex persona a legi statuta, quae duo iura habent obiecta diuera: nam ius Domini habet pro obiecto retentionem pretij promissi, & ius famuli habet pro obiecto negationem promissi famulus; & ideo non se se mutuò extinguunt, quia potest utrumque ius simul manere ad obiecta omnino diuera. Sic in casu nostro coniux hereticus habet ius ob fidem sibi ab adultero non seruatum: adulter etiam habet ius ob paenam heresim constitutam: quae duo iura possunt simul remanere, nec se extinguunt, quia habent obiecta diuera: nam hereticus habet ius ad negandum suum corpus coniugi adultero, propter fidem contractus non seruatum: adulter vero habet ius, ut declaretur absolutus a debito reddendi suum corpus heretico: illa autem duo corpora sunt obiecta diuera, quare singuli possunt retinere ius ad negandum suum corpus coniugi, sine eo quod illa duo iura se se inuicem extinguant.

Aliqui agunt hoc loco de libertate conscientia hereticis neganda, vel aliquando iustis causis, & ob necessitatem permittenda, de hoc tamen diximus, quantum fatis erat *supra* diff. 19. sect. 2. §. 4.

SECTIO IV.

De communicatione ciuili cum Paganis, & praesertim cum Iudeis prohibita.

Diximus de communicatione prohibita cum hereticis: nunc dicemus de prohibita cum Paganis, vel Iudeis, ut postea dicamus alia communia, ad communicationes prohibitas cum omnibus infidelibus. Nunc autem sub Paganis, & Iudeis comprehendimus eos etiam, qui post baptismum, ad Paganismum, vel Iudaismum transiunt: nam hi etiam Pagani, vel Iudei propriè sunt, & communicatione aequa cum illis prohibetur. Non est autem sermo nunc de communicatione in eorum ritibus: de hac enim diximus fatis *supra* diff. 14. sect. 5. §. 4. vbi visum est, quomodo, & quando ea communicatio continet negationem externam fidei saltem implicitam.

Magis posset dubitari de communicatione quasi actiua, qua iis infidelibus ritus nostrae religionis communicaremus. In quo certum est, non posse iis conferri sacramenta Ecclesie, cum non sint eorum capaces sine baptismo; ipse autem baptismus potest iis conferri, si sint sufficenter discipuli. Sacramentalia aliqua possunt iis communicari, quando non essent irreuerenter accipientia, ut panis benedictus, aqua benedicta, & alia eiusmodi: possunt etiam admitti ad communiter orandum Deum verum ritu Catholicu. Difficultas esse potest de sacrificio Missæ, an possint per-

105

106

G G 3 mitti